

мд 821(477)
Ф35

ПОВѢСТИ
О. ФЕДЬКОВИЧА.

Часть I.

Цѣна 20 кр.

ЛВѢВЪ 1890.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка
подо зарядомъ К. Беднарского.

ПОВѢСТИ

О. ФЕДЬКОВИЧА.

ЧАСТЬ I.

ЛВОВЪ 1891.

Накладомъ К. Беднарского.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка
пѣдъ зарядомъ К. Беднарского.

ЛДОНЪ

ИМ. Я. ГАЛАНА

I.

ДНѢСТРОВІЙ КРУЧѢ.

I.

Мого неня убили на вѣйнѣ, (оповѣдає бувало Настя Клѣщиха), мама зъ туги та нужды скоро вѣдтакъ померла, а я лишилась кругловъ сиротовъ при однѣй старѣй бабуси, мого неня покѣйного вуйнѣ отсе. — А якъ и бабусю поховали, тогды взяла мене стара Оманиха до себе, щобъ то, якъ она казувала, єи Маруси не скучно було. — Тамъ я и зросла, якъ у мамы своєи рѣднои, бо Оманиха праведна була жена, що навѣтъ и ворогови кривды не зробить, не то ще менѣ, бѣднѣй сиротѣ.

Не такійже бувъ Максимъ Оманъ, єи чоловѣкъ. — Богатый, пребогатый и не скупый, и нѣякому кривды не любивъ зробити, але такій то вже яросливый, та лютий, та грозный, та завзятый, та упертый, що у насъ бувало якъ на цвинтари тихо, коли вѣнъ дома. — Вѣнъ матбути зъ роду таки не смѣявъ ся, а бесѣды тѣлько зъ него и чути було, що я бувало бѣльше за одну годину налепечу, якъ вѣнъ за цѣлый рѣкъ наговорить. А якъ бувало

що заговорить, то неначе раптовий грѣмъ ударить, а вѣд-такъ зновъ тихо якъ на цвинтари.

Старі люде казували, що вѣнъ бувъ за молоду коло одного дуже великого пана за першого стрѣльця. А якъ вѣнъ разъ на великомъ полюваню свого пана вѣдъ смерти выратувавъ, тогды єго панъ не тѣлько що великимъ маѣткомъ надаривъ, але ще и двѣръ єму такій великій та гарный казавъ збудувати, що такого и у деякого дѣдича матбути не було. Для тогожъ матбути и кохавъ ся вѣнъ такъ въ тѣмъ стрѣлецтвѣ, а люде славили, що вѣнъ зъ свого коротенького креса найменшу пташиночку кулькою на лету застрѣлить. — Та и кресѣвъ же тыхъ висѣло у него въ свѣтлиці по стѣнахъ!... Про иншій стрѣлецкій знаряды навѣтъ и не згадувати!

А та стара Оманиха, блѣда-блѣда якъ той ярий вѣскъ, ходить бувало по господѣ, якъ той духъ на покутѣ, якъ та свята великомучениця-многострадальниця. Тѣлько въ нѣй и житя було, що та єи Маруся, та єи дочка-одиначка, надъ котровъ она розпадала ся якъ та птиця-мати. — Менѣ здає ся, що якъ бы була умерла, то она бы була казала зъ нею въ одну яму живцемъ поховати ся, такъ то вже надъ невѣ розпадала ся. — За то ю мабуть Оманъ такъ и поважавъ, хотъ лишъ по своєму, а все таки дуже ю жалувавъ. — Не постигне бувало занедужати — а она слабовита собѣ була -- такъ разъ повна хата и знахарокъ и примовниць и лѣкарокъ, и чернѣвскихъ або залѣщицкихъ докторѣвъ, и садигурскихъ жидѣвъ-цируликѣвъ коло неи вродить ся, а то все за єго приказомъ.

А та єи одиначка Маруся — Господи, що красна-красна була!... Чи въ буддень, чи въ Недѣлю — ходить бувало якъ та райска пташка убрана; — павы на нѣй ряхтя, шовки лелѣють, золото капає, на личко така та-

кôй собѣ хороша, якъ та рожѣ на веснѣ, коли, скупана ранѣшною росю, на сонечку красує ся. А якъ бывало заговорить, то неначе ластôвочка защебече, або ангелъ въ сръбнѣй дзвончки задзвонить!... Нѣкому бы було навѣтъ и не сніло ся, що се того Омана дочка, що на его двôръ навѣтъ и воробцѣ бояли ся приступити, не то що.

II.

А Маруся любила одного парубка, такôй зъ нашого села, Тимофій Соболю звавъ ся. — Господи, що го дуже полюбила!.... Алежъ бо се бувъ и парубокъ зъ себе!.... якъ той павичъ!.... Та що зъ того, коли зъ бѣдного роду бувъ, зъ дуже бѣдного, зъ такого бѣдного, що не важивъ ся навѣтъ до Марусѣ и заговорити, не то що. — Ажъ якъ его до вôйска вôдобрали, а вôдтакъ скоро и покликали, ажъ тогды вôнъ вôдваживъ ся перескочити въ садъ, де Маруся того вечера зô мновъ прохожалась, тай каже до неи:

„Марусю! я завтра йду! — Ты нѣчо не кажешъ?“

Она тогды заплакала ревне-ревне, спершись менѣ на плече.

„Ты мене любишь, Марусю?“ — пытає вôнъ по хвили, сплакавши и собѣ.

„Хиба ты не знаєшь?... Чогожь менѣ ще сего жалю завдавати!....“

„Ты будешъ моя, Марусю! моя! крикнувъ Тимофій, здоймивши праву руку мовъ до присяги.

„А мôй неня...“ — промовила Маруся неначе зъ гробу.

„О... я его знаю, того прегордого богатыря... Але що вѣнъ годенъ противъ вѣрної любви? — противъ такой любви, якъ моя, Марусю? — Днѣстеръ нашъ глубокій и широкій: а годенъ вѣнъ що противъ хрестаревої скалы? — Такъ твоѣй няня насъ не розлучить, лишъ люби мене вѣрно, моя дѣвчино!...“

„Тыжъ идешь до вѣйска““, каже Маруся, утихомирившись трохи.

„Абы и за море, абы и у край свѣта!“ промовивъ Тимофій, якъ у дзвѣнъ ударивъ, „все менѣ лишъ ты одна на думцѣ будешь, лишъ ты одна у моѣмъ серци красувати мешь-ся, а поруковъ най тобѣ буде отъ сей перстень зъ чистого сребла, що тобѣ го вразъ зъ моимъ словомъ и моимъ серцемъ на рожевый твоѣй пальчикъ.... яко моѣй вѣдъ Бога самого судженѣй закладаю!...“

„О, Тимофію моѣй!...““ промовила Маруся, трохи не зомлѣвши.

„Марусечку моя єдина!... Та якже? — абы я вѣдъ тебе такъ пѣшовъ? — не взявши зъ собою хоть одну квѣточку на памятку?....“

Якъ она єму подала шовкову, золотомъ вышивану ширинку изъ за пояса, якъ они присягались, прощались... сего вже не скажу, бо въ хатѣ щось рыпнуло, и мы мусѣли розходитись.

III.

Одного полудня сидимо собѣ обѣ зъ Марусевъ у великѣй свѣтлиці, тай мовчимо. Маруся вышиває сухозолотомъ тонку-тонесеньку ширинку, а я пряду у заплѣчку. Нарештѣ и кажу я:

„Що то теперь нашъ бѣдный Тимофій робить....“

„О, Мати Пречиста!....“ зѣхнула Маруся важко, тай глянула на образы.

„Щобъ хоть коли написавъ....“ кажу я.

„До когожь напише сердешный? — До мене предсѣнь, бо неня бы....“

„Що менѣ на гадку впало, Марусю.....“

„Зновъ матбути щось мудрого!“ каже Маруся осмѣхнувшись.

„Я лишъ те думаю, що якъ бы прийшло твоєму неневу на гадку, сего лѣта або сихъ мясницъ тебе по-дружити....“

„Ты що отсе, Насте?!“ ажъ стрепенулась бѣдна дѣвчина, а то такъ, що вѣ ажъ шитѣ зъ рукъ упало, — „хиба неня має коли про мов вѣддаване думати!....“

„Се менѣ лишъ такъ на гадку впало“, кажу я, — „не гнѣвай ся, Марусю! —“

„Та бо хтожь видѣвъ таке говорити!....“ каже Маруся. — „А хоть бы, — то ты думаєшь, що я бы свого Тимофія —“

Тай не доказала сердешна, бо стара Оманиха убѣгла задыхана у свѣтлицю:

„У комнату, дѣвки! — старосты йдуть!“ —

А Маруся якъ стояла, такъ старѣй у ноги: „Мамо! матиночко моя рѣднесенька! не тратьте мене! не дайте менѣ пропасти: ...“

„Доню, доню“, каже Оманиха поважно, — „Корись твоєму вѣтцеву! — Тыжь єго натуру знаєшь, не вѣдь сегодня знаєшь. Або може думаєшь, що єму тяжко першій-лѣпшій кресъ зъ клинка вхопити, та свою, твою и мою душу на мгѣвока занепастити? — Доню, доню! не зроби менѣ того!!! — А теперъ иди, иди, дитино моя нещаслива, та злагодь ся, та на Бога святого уповай,

може вѣнъ милосердный все ще ласковъ своеѣвъ небесновъ перемѣнить! — Насте! ты дѣвчина розумна, иди зъ Марусевъ та розважъ ю при лихѡй годинѣ! Ты знаѣшь, що ты у мене не наймичкою, а рѡдновъ дитиновъ була: вѡд-
дякуй менѣ теперъ! — Идѣтъ! идѣтъ, любѣ, щобъ васъ у хатѣ не застали, бо такъ не годить ся! — Насте!.....“
Отъ я взяла Марусю по пѡдѣ силу, тай повела мовъ не-
живу у комнату.

Тогожъ вечера Марусю и заручили....

IV.

Не вѣрила я нѣколи въ чуда, ажъ на Марусиныхъ заручинахъ довелось и менѣ чуда видѣти, и то не одно, але ажъ двоѣ наразѣ!.... Перше те, що Маруся зовсѣмъ якъ обмѣнена стала: и смѣе ся и жартуѣ, и коло Омана ластить ся и зъ Оманихою по свѣтлицы гуляѣ, а то такъ, що ажъ Оманъ дивувавъ ся, та неначе то нѣбы зовсѣмъ подобрѣвъ. — „Таже я знавъ“, каже, „що ты моя Маруся розумна! — за тотожъ тобѣ позволю, чтобы ты и свою Настю зъ собовъ взяла, абы тобѣ зъ разу не скучно було. — А ты пѡдешъ, Насте?“

„И въ пекло бадичку, якъ вы скажете“, вѡдповѣла я, цѣлюючи его въ руку. — „Но, но“, каже Оманъ, „не журись, немого, мы и за тебе не забудемо!“ — Хиба се не чудо було? — А друге чудо? — Але нехай упередъ, розкажу, за кого Марусю заручили.

У нашѡмъ селѣ бувъ двѡрникъ-удовець. Петро Клѣщукъ звавъ ся, чоловѣкъ богатый, крепкѣй, у середныхъ лѣтахъ, не поганный, але трохи собѣ, якъ то кажуть, калѣка на голову.

Отже сему якъ и вроилося зъ пребогатымъ Оманомъ посвататись, та доти не дававъ му супокою, ажъ доки сей нарештѣ не приставъ. — И не трудне му було дѣло зъ Оманомъ, бо Оманъ єго любивъ и поважавъ, а то за те матбути, що Кльщукъ бувъ честный чоловікъ, котрый бувало на свою славу дує якъ на дорогій камѣнь, щобъ и запороха на ню не впала, не то що.

А у Кльщука бувъ лишъ одинъ сынъ, Никифѣръ звавъ ся, парубокъ хорошій-прехорошій, веселый, жартовливый, а при тѣмъ такой то вже собѣ хитрый, та розумный, що єго навѣть и жиды боялись, не то що, — бо якъ стане тобѣ бувало словами мастити, харамана пускати, то тобѣ навѣть и самого рабина въ дурнѣ пошіє. — А якъ прійшовъ и вѣнъ на заручины, а гостѣ — уже такої гарно закрохмалені — стали кождый своє галакати, тогды я и кивнула на него, та й кажу: „Якъ думаєте, Никифѣрку? — що буде зъ сихъ заручинъ?“ — „Те, що ты сама схочешъ, Насте!“ каже вѣнъ моргнувши на мене хитро. — „Я?! — Охъ Боже мѣй свѣте!.... таже я бы за Марусю и душу свою дала!....“

„Дай менѣ лишъ твоє серденько, и то не даромъ, але у перемѣну за моє! бо я тебе люблю, Насте!....“ — „Никифоре!....“ — „Не чвань ся, Насте, але подай менѣ бѣду свою ручку, бо и ты мене любишь, се я давно знаю! — А за Марусю не журись; Маруся пѣдъ моєвѣ опѣковъ!“ — „А Тимофій!“ — „Тимофій мѣй побратимъ, однако якъ братъ рѣдний. — Се менѣ вдалось Маруси шепнути до уха, якъ у комнатѣ прибиралась, а ты побѣгла була чогось до старої у комору.“ — „И якже ты думаєшь се зроби?“ — „Се вже моя жура, Насте! — Лишь тѣлько тобѣ скажу, що якъ прійде мѣй пѣсланецъ зъ розказомъ до васъ, тогды робѣть усе такъ, якъ вѣнъ вамъ казати-ме?“ — „А той пѣсланецъ хто буде?“

— „Баба Гапа, що у насъ теперь доматарує. — Хиба не рицарь зъ себе?“ — Я зареготалась, вѣнъ мене сти-снувъ, тай подѣвсь межи гостѣ, а я думала, що мене ангелы по воздухахъ носять!.. Се було друге чудо. — А чудотворецъ хто?...

V.

Се дѣялось заразъ по зеленыхъ святахъ, а на Петра мало бути весѣля, такъ оба сваты собѣ урадили. — Тымъ часомъ баба Гапа трохи не що-днини до насъ прибѣгала, нѣбы то де-що порадитись, або чого тамъ позычити, або такѣй такъ вѣдвѣдати. — А чудата се баба собѣ у страха була, неначе та сотона!... що страшна, що суха, ротъ вѣдъ одного уха до другого якъ у вороны, одно плече и одинъ клубъ высшій вѣдъ другого, очи каправѣ, зубы якъ граблѣ, ноги довгѣ, предовгѣ якъ у бузька, а то такъ, що якъ крокъ ступить, то тобѣ треба три; а якъ собѣ ще бувало гирбу на короткѣмъ цибусѣ закурить, та на голову турецкѣй фезъ убере, то вже тобѣ и три ночѣ ме-снитись, не то що. — А якъ бувало до насъ прибѣжить, то неначе то фуркало увезды шатне ся: и въ хатѣ ѣй повно, и въ свѣтлицѣ, и въ коморѣ, и межи курами, и межи качками, лишь межи трюхи боялась, бо старый индикъ якъ разъ зъ неѣ фезъ ухопивъ, то мы всѣма ледви вѣдоймили. — А якъ улетить бувало въ хату, то вже и на старѣй Оманисѣ ручникъ поправляє, и на Ма-руси коралѣ перевязує, и мене кулакомъ штовхне, и зъ котомъ цѣлюєсь, и таке залопотить, що хата жужмомъ пѣде, а Оманиха або въ огородъ утече, або до пасѣки пѣде, або де-небудь, абы лишь вѣдъ бѣды спастись.

Такъ она однои Суботы до насъ прилетѣла якъ со-рока, а скоро Оманиха вышла зъ хаты, такъ она заразъ до Марусѣ въ ухо:

„Тимофій вийшовъ!“

Маруся такъ и стрепенулась!...

„И дежъ — вѣнъ?“ — пытає.

„За Хрестаремъ коло днѣстровои кручѣ тебе завтра по полудню дожидати-ме; — завтра-жъ Недѣля, отже выпросись у старои, та прійди туда зъ Настевъ. — А хотъ стара бы и не пустила, ты однако прійди, бо вѣнъ тебе буде ждати!“

На се увѣйшла Оманиха въ хату, а Гапа заразъ до неи такъ и прискипалась:

„Голубко, любко, зазулько! — якійжъ, то вже ягоди зродили пѣдъ Хрестаремъ!... якъ волоскѣ горѣхи!...“

„Я ихъ ще сего лѣта и не видѣла...“ каже Оманиха, а Маруся зарадъ похопила:

„Я мамо, пѣйду завтра по полудню зъ Настевъ, тай наберемо! — Добре мамо?“

„А яжъ бороню?“ — каже Оманиха — „лишь абы васъ не покортѣло купатись, бо хрестаревѣ кручѣ поганѣ безодиѣ, вже не одного чоловѣка приссали до дна, що и нинѣ пощоку зъ него нема. — А тѣ потопельники, кажуть, чатують на живѣ люди, абы ихъ у свое товариство загорнути!...“

„Та цуръ имъ!“ кажу я, — „хиба мы не купаємось що днини у нашѣй млынѣвцѣ, абы насъ мало у поганѣ кручѣ кортѣти?“

„Вода свою жертву править“, каже далѣй Оманиха. — „Та абы васъ также не кортѣло, на той Хрестарѣ лѣзти, бо то скала погана, непевна, голѣвна, на-

висла надъ самовъ кручевъ Днѣстра, неначе то она хоче каждой хвилинки у безодне плесо штрикати!...“

„Най собѣ штрикає здорова“, кажу я, „а намъ до неї яке дѣло? — Отъ погуляємо собѣ годинку, наберемо ягôдъ, тай ззагодѣ домôвъ!“

„А знаєте, дѣти“, проводить Оманиха далѣй, — „по чому ту жасну скалу Хрестаремъ назвали? -- по тыхъ хрестахъ безъ рахубы, щô люди по шпиляхъ, та маковицяхъ понакладали. — Бо бувало, якъ хто у кручахъ утоне, то люди заразъ и хрестъ святой на якôмъ тамъ небудь шпили поставлять. — Нарештѣ не стало вже де и хрестъ класти, — отже й залишили тоту установу, хоть опôсля того, хто знає, кôлько тамъ ще душъ потонуло!... Вѣчная имъ память...“

„Безъ похорону!...“ жалує Маруся.

„Безъ трунвы и безъ ямы!...“ каже Оманиха, утираючи слезы, — бо зъ пôдъ дна кручѣ нѣхто ще и кôсточки ихъ не добувъ!...“

На се надôйшовъ старый Оманъ; усе втихло, навѣтъ Гапа не крутилась богато, але — моргнувши на Марусю — повѣялась домôвъ.

VI.

Доки се у Омановôй хатѣ дѣялось, то у Клѣщукôй иншій речѣ велись, зовсѣмъ иншій. — Старый Клѣщъ сидить собѣ конецъ стола та люльку курить, а Никифôръ на припѣчку невôдъ лагодить, тай самъ до себе усмѣхаєсь.

„Гмъ“, каже Клѣщъ по хвили, вытрясаючи попѣвъ зъ люльки, — „Тимофій Соболю вийшовъ сегодня на сѣмъ день на урлопъ. — А гарный хлопакъ зъ него

выбравсь, нѣщо й казати: — Мѡгъ бы менѣ за дружбу бути!“

„Маруся бы анѣ разъ не гнѣвалась!“ — каже Никифѡръ смѣючись.

„Якъ то Маруся?“ — крикнувъ Клѣщъ зъ офукомъ, хиба Соболю до неи яке дѣло має?“

„То вы не знаете, що они обое вже давно кохають ся?! — Ха, ха, ха!... Гарный зъ васъ двѡрникъ, коли и те не знаете, що вже воробѣ по стрѣхахъ цвинькають! — Ха, ха, ха!“

„Се ложь!!!“ — крикнувъ Клѣщъ, скочивши зъ лавы якъ опареный, — се неправда!!!“

„Най буде про мене и неправда, а менѣ що до того? — Але я що знаю — то знаю!...“

„А тыжь менѣ чому се давно не сказавъ? — Таже ты знавъ, що я Марусю хочу брати?“

„Абожь вы мене пытали, якъ до Марусѣ у старосты йшлисьте?“

„Дѡводу! — або ти заразъ шию вкручу якъ воробцеви!!! — Доведи!!!“

„А якъ вамъ доведу, що тогды буде?“

„Тогды най Оманъ свою пышну донечку для жовнѣря тримає, а не мѡй свѣтъ невъ вяже, мѡй, того Петра Клѣща, що на его славу ще и за́пороха змазы не впала!...“

„Теперь вы и справдѣ говорите, якъ Петро Клѣщъ, що и зъ офицеромъ бы за честь не мѣнявъ ся! — Але чи сему лишь правда буде?“

„Коли неправда, то мя убій довбневъ, — каже Клѣщъ, здоймивши обѣ руки якъ до присяги д’горѣ.

„Тожъ идѣть завтра заразъ по обѣдѣ на хрестареву скалу, тай тамъ схойтесь, але такъ, абы васъ нѣхто не видѣвъ. — Тамъ ждѣть, хоть бы и до вѣтера!“

— А коли не найдете такъ, якъ я вамъ казавъ — тогды даю вамъ волю, зѣ мновь робити що хотѣти, про мене и зъ Хрестаря мене стрѣмголовъ у днѣстровѣ кручѣ трутити!...”

„О!!!...” ажъ зарувъ старый Клѣщъ неначе той туръ розъюшеный. — „Але!и Оманъ мусить зѣ мною, абы вѣд-такъ старый не сказавъ, що я на его доньку напасть кладу!...” А се сказавши, ухопивъ кучму зъ клинка тай пустился у двери, а вжежъ до Омана бѣгчи.

„Стѣйте, неню!!!” каже Никифѣръ, зупиняючи старого. — „Вы що се хочете робити?! — То вы думаете, що Оманъ ажъ до завтра по полудню стерпитъ, та заразъ такого галасу не наробить, що Маруси не до сходу зъ Тимофіємъ буде?”

„Але щожъ менѣ робити?” — пытає Клѣщъ заклопотаный.

„Ждѣть ажъ до завтра пополудню, доки Маруся на прохѣдѣ выбересь, а тогды ажъ кличте Омана, та идѣть зъ нимъ манѣвцами, щобъ васъ нѣхто не видѣвъ, на Хрестареву скалу”.

„Твоя правда, сыну”, каже Клѣщъ, шпуривши шапковъ у кутъ, а самъ тевкнувшись на лаву конецъ стола. — Никифѣръ узавъ капелюхъ, тай выйшовъ нишкомъ зъ хаты, усмѣхаючись якъ той лисъ, коли ему мудре яке дѣло вдалось.

VII.

Цѣла Божа Недѣленька була тиха та ясна, та красна, та тепла, звичайно, якъ то опередъ Ивана. — Отжежъ мы заразъ такѣй по обѣдѣ зѣбрались зъ Марусею тай пѣйшли до хрестаревої кручѣ. — А той Хре-

старь стоить собѣ великій та жасный, та надъ Днѣстеръ похиливъ ся, а пѣдъ нимъ запѣнене чорне плесо такъ ся и крутить!... ажь страшно якомь дивитись!... Але берѣгъ красный, цвѣтний-цвѣтний, зеленый; неширокимъ лугомъ стоить по яворови, по березѣ, по дубови, а по узъ луга тягнесь густа дѣброва, якъ та рута зелена. — О, краснежь оно, красне то днѣстрове побережье!... абы лишь не той жасный Хрестарь, та не та чорна круча!...

„Ты щось невесела, Марусю?“ — кажу я.

„Менѣ важко, Насте! дуже важко!...“

„Та чогожь, Марусечко? — Заразь предсѣ побачишь твого Тимофія...“

„Мѣй Тимофій!... милый мѣй Тимофій!...“ защебетала Маруся мовъ той соловейко въ лузѣ; „а може баба брехала; може вѣнъ —“

„Не брехала, мовъ ты золото!“ обѣзвалось зѣ-за явора, и въ хвильку Маруся горнулася до свого Тимофія. „О, Марусенько! мовъ ты серденько, насъ нѣхто вже не розлучить на сѣмъ свѣтѣ!...“

„А може и розлучить!!!“ гукнуло зъ найвысшой маковицѣ хрестаревой скалы. — Мы глипъ — а се стоить Оманъ зъ ручницею, а коло него Клѣщъ, оба жаснѣ та червонѣ, якъ два настоящі каты. — „Прочь вѣдъ нерозумной дѣвчины!!!“ ревнувъ Оманъ далѣй, неначе той дикій звѣрь, що ажь луна по дѣбровѣ розляглась.

„Насъ двоихъ и смерть не розлучить, не то що ты, нерозумный дѣду!“ вѣдповѣвъ Тимофій згорда, горнучи зомлѣлу Марусю до себе.

Бухъ!!! Бухъ!!! грянуло дѣвчи зъ Оманового креса. — Тимофіева вѣйскова шапка, прошита двома кулями, бризла далеко. — Никифѣръ выбѣгъ безъ капелюха зъ дѣбровы, та обзирае товариша, чи го яка куля не трафила. — Тимофій и я припали коло безталанной Ма-

русѣ, що неначе мертва на травѣ лежала. — Оманъ набиває у друге свѣй карабинъ. — Ажъ тутъ наразъ: шугуррррр!!!... Круча заревѣла, филѣ зъ шумомъ брызли д'горѣ, що ажъ насъ зросили, а цѣлый той бѣкъ хрестаревон скалы, що Оманъ зъ Клѣщемъ на нѣй стоявъ, пропавъ зъ ними обома у чорнѣмъ плесѣ Днѣстра, а пропавъ безъ вѣсти до сьогоднішної днини!

VIII.

На другій день три панотцѣ, якъ три голубы сивѣ, правили панахиду надъ хрестаревовъ кручевъ, правили похоронѣ, правили парастасѣ, „безъ трунвы и безъ ямы“, якъ то у пѣсни спѣвають. — Стара Оманиха давала порядокъ, усе спокѣйна, усе блѣда, якъ той ярый вѣскъ, усе тиха, якъ та великомучениця. — Нарѣдъ стоявъ доокола кручѣ, та плакавъ собѣ нишкомъ, але ревне. — Маруся лежала у горячцѣ, я ю обходила. — Никифѣръ сидѣвъ коло хорого Тимофія, та плакавъ на свѣй нерозсудокъ; бо се вѣнъ и по Тимофія писавъ, и бабу Гапу до Марусѣ посылавъ, и Клѣща зъ Оманомъ назирцѣ на-троюдивъ. — Але вѣнъ се зовеѣмъ иначе думавъ, а иначе сталося; — бо вѣнъ такъ думавъ: якъ старый Клѣщъ узрити, що Маруся зъ Тимофіємъ любить ся, то — яко чесный чоловѣкъ — зовеѣмъ ви зрече ся, а старый Оманъ чи по воли, чи по неволи — буде мусѣвъ Марусю за Тимофія дати. — А тымъ часомъ...

У рѣкъ. — Зновъ три священники, якъ три голубы сивѣ, правили парастасѣ надъ днѣстрововъ кручевъ за упокѣй душѣ Максима и Петра, що ихъ тѣла пѣдъ хрестаревовъ скаловъ спочивали „безъ трунвы и безъ ямы“. — Нарѣдъ зновъ стоявъ доокола, та нишкомъ

плакавъ. Стара Оманиха зновъ давала порядокъ, якъ тогôдъ, усе собѣ тиха, блѣда, покôрна. — Тимофій зъ Никифоромъ стояли пôдъ оламкомъ Хрестаря, та молились Богу. — Баба Гапа вешталась коло Оманихи, але вже въ новôмъ фезѣ, бо старому вражій индикъ таки не подарувавъ, ажъ доки го въ шматочки не рознѣсь.

А я зъ Марусевъ? — Убиралися до святого слюбу, щô мали брати по полудню: Маруся зъ Тимофіємъ, а я зъ Никифоромъ. ! —

II.

Стрѣлецъ.

I.

Мѡй старшій братъ, знаєте, та кохавъ ся у стрѣлецтвѣ. — Господи, що кохавъ ся! Якъ бувало, яка днинка выпаде, що не може собѣ погуляти тыми темными лѣсами, то єго ажъ нема. А хорошій бувъ собѣ парубокъ — о хорошій! Усе въ чорнѡй одежи ходивъ, въ дорогѡй — а чуперь носивъ собѣ коротенькій, чисто.

Полює мѡй братчикъ, що полює, але вѡдъ якогось часу ставъ вѡнъ дуже баритись по лѣсахъ. А дядикъ разъ питають: „А де ты такъ забаривъ ся, Онуфрію?“

„Да я, каже, „гнавъ ся за оленемъ ажъ пѡдъ самъ Буковецъ!“

Дядикъ лишъ покрутили головою: „Да чи ти собѣ, хлопче, куничку де не переймавъ?“

Мого брата мовъ бы хто окропомъ попаривъ, такъ зачервонѣвъ ся, та и утѣкъ зъ хаты, а дядикъ у смѣхъ: „Еге!“ кажуть, „туда стежка въ горохъ?“ — Полягали.

II.

Господи, що я бувъ хлопцемъ пустый! Де бувало, якѣ хвиглѣ выстроють ся по селу, то безъ мене не оббѣшло ся. — „Ого!“ кажуть люде, „отсе вже того шибеника робота!“ Але про те мене всѣ любили, а дядикъ найдуще.

Другои днини досвѣта, братъ зновъ крѣсь на плечѣ та въ лѣсь, а дядикъ мене кличуть: „Грицьку“, ану сюда, — Грицьку!“

Я прибѣгаю: „А що тамъ дядичку?“

„А иди-жь менѣ“, кажуть, за Онуфріємъ на зирцѣ, та диви ся куда вѣнъ пѣде, та що вѣнъ робити-ме. Але сохранны дѣ!“

Мене мовъ бы масломъ хто помастивъ. „Гайда, гай!“ кажу, та й стрѣбнувъ у лѣсь, мовъ та яведа. — Дивлю ся, а братѣ такъ стриже пламъ, такъ стриже! ажъ хвоя сыплеть ся; такъ ёму, бачте, квално. А я все за нимъ, все за нимъ — суну ся, якъ лисъ.

Не далѣчко якогось хутора зупинивсь, зазирає по пѣдъ лѣсь такъ уже приязно!“ Не видно“, каже, „забарилась“.

„Еге“, гадаю я собѣ, та мовъ той кѣтъ выхопивъ ся на одну високу ялицю: сижу собѣ якъ дѣтько, нѣ чичиркѣ.

А братъ зъ-за череса угорське своє пистолятко: гримнувъ разъ, гримнувъ и другій, ажъ горы загуркотѣли, та й сѣвъ собѣ на колодѣ а я ажъ щипаю ся зъ цѣкавости, що то буде.

Ажъ тутъ: чахъ! чахъ! — крадеть ся по-пѣдъ лѣсь молодичка, мовъ ласичка. — Прибѣгає. „Отто“, каже вѣддыхавшись, „отто-жь я забарилась! Заразъ съла

коло ёго, поклала голову собѣ на колѣна. Братика мовь бы чарами хто обѣйшовъ !...

„Ади, що я тобѣ принесла“, каже вона, та й посягла за пазуху. Я хотѣвъ лѣпше видѣти, нагнувъ ся зъ ялицѣ, а вершечокъ хрусь! — а я гегепъ зъ нимъ до землѣ! Охъ, обдряпавъ ся-жъ я на ломачця, обдряпавъ! Братъ до мене: „А тебе“, каже, „котрый анцихристъ сюда принѣсь, та ще въ смерѣчку высадивъ, — га? Не мѣгъ зависнути, та тутъ тебе чортова неня выпялила?“

Я такъ вже и стогну! „Охъ!“ кажу, „ой-ой! гину, свѣчки гину!“ А тутъ, такъ быхъ смѣявъ ся, що ажъ пукаю, та не смѣю, — уба, гадаю собѣ.

„Но-но!“ каже, „я тебе заразъ выгою! Лишь кобы менѣ дядикъ за макъ-зерно довѣдали ся, що тутъ було, то на колу тебе повѣшу, хло! якъ ворону! Рушай домѣвъ!“

Нѣколи було не йти. Пѣшовъ.

„А що?“ пытаются дядикъ“.

„Та нема нѣчого“, кажу. Вперше я отсе передъ дядечкомъ збрехавъ. Та добре, що хоть не забоживъ ся.

III.

Щось у три чи чотыри дни по тѣмъ чуємо мы: по душѣ. Ненечка заразъ и стрепенулись: „А кому-жъ отсе?“ кажутъ.

„Та по старому Бердареву“ уповѣдають.

А мѣй братѣ не давъ и тыжня, але каже старинѣ: „Я хочу женити ся!“

„Таже ты ще молоденькій!“ кажутъ дядикъ; „нѣ-яко тобѣ ще вязатись; отъ погуляй собѣ ще рокѣвъ зо два, щобы тобѣ жалю не було по твоѣй молодости“.

Я вже довольнѣ нагулявъ ся, дядичку! пора менѣ газдою стати ся“.

Дядикъ подумали трохи. „Про мене!“ кажуть. „А де-жь ты мѣркуєшь брати?“

„Бердареву молодицю“.

Неня въ плачь: „Сыну мѣй, золото мое, соколе мѣй! не бери удовицѣ! У вдовицѣ чары на полицѣ. Не бери голубе мѣй!“

„Коли не даєте менѣ брати Бердареву, то йду въ свѣтъ вѣдъ васъ; я безъ неи не можу жити“.

А ненька ёму въ ноги: „Бери“, кажуть, „де хочъ; бери, що хочъ. лишъ не йди вѣдъ мене, не йди соколе! я умру“.

У пять недѣль вѣдогралось и весѣлля. Господи, що гуляли! Лишъ неня ходили мовъ упитѣ; не по ихъ була ся пара, та щожъ уже мали своѣй головѣ робити! А тѣтка все ходить та въ одно: „Починено! починила ёму, о починила, Онуфрѣйку, мѣй сынку!“ Дуже вони, знаєте, брата любили, а такѣ собѣ були, що якъ намотають собѣ що на вусъ, то все дарма. Абы ихъ убивъ, то вони все свои будуть.

А люде все до нихъ: „Та бо мовчѣть уже, тѣточко! хочъ теперъ мовчѣть, — не чинѣть славы, голубочку!“

Такъ вони: „А чому же быхъ мала мовчати — га? Я не буду мовчати! Таки щобъ знали, що починила, починила, починила и починила! А хтожь видѣвъ, щобы такѣй цвѣтъ молоденькѣй та дививъ ся на таку бабу? Передъ панами, передъ попами, передъ свѣтами казати-му, не то що! У девятѣхъ церквахъ присягну, ой присягну!“

IV.

По весѣллю братъ вѣдокромивъ ся вѣдъ насъ, пошовъ до жѣнки собѣ. Дуже рѣдко у насъ бувавъ, а невѣстка таки анѣ разъ; вона неню ненавидѣла, та ще й хвалилась, що бити-ме.

Але нашъ вѣйти та женивъ сына. А дуже вѣнъ зъ нами добре тривавъ, зъ усѣма. Отъ и просить на весѣлля.

Доста ненѣ не до того було, а претцѣнь пошли. „Щожъ?“ кажуть, „коли такъ щиро просять, кому бы не пойти! Зъ людьми треба якось жити. Сѣгодня-завтра загину, та якъ людей не буде, хто допровадитъ до гробу?“

Пошли.

На весѣллю тѣмъ бувъ Онуфрій зъ жѣнкою собѣ. Вѣнъ щось не веселый, не такъ, якъ бувало, коли гуля собѣ, якъ той орелъ сизый по подѣ сонечко. А мати стали ёго питати: „А чомъ ты, Онуфрійку“, кажуть, „до насъ не приходишь? забуваєшь свою неньку стареньку“.

Хотѣвъ сердешный щось вѣдповѣсти, але невѣстка ёго пхнула въ бѣкъ, а ненечку въ лице трасъ! трасъ! „А чи ты“, каже, „маєшь менѣ чоловѣка кликати — га? Хто ёму паня: чи ты, чи я?“

Ненька не рекли нѣ повъ-словечка, лишъ заплакали гѣренько, та утирають собѣ кровь, що такъ и пошла зъ нихъ чуркомъ, але мого братика неначебъ хто обмѣнявъ: Господи! якъ ухватить свѣй келефъ позолоченый, якъ стане жѣнку бити! „А ты“, каже, „сяка-така, будешъ менѣ неньку зневажати?“ Певно, що бувъ бы на смерть порубавъ, якъ бы були не люде. „Утѣкай!“ кажуть ѣй, „коли хочешъ на свѣтѣ жити; мы ёго натуру вже знаємо.“

А вона стала на дверяхъ якъ була розхрѣстана, кровава; хрусталь та монества золотѣ на нѣй пѣрванѣ, та й махає на брата: „Жди-жъ“, каже, „вражій сину! попамятаю я тобѣ отсе, не бій ся!“ та й пропала. А Онуфрій рветь ся вѣдъ людей, неначе той цигрисъ въ запертѣ: „Пустѣть мене“, каже, „люде! нехай вѣ пору-баю, нехай вѣ розсѣчу, якъ гадину !!!“

А тѣтка снують ся помѣжъ жѣнками, та увѣ-одно: „Вѣдма! знахарка! мальфѣвница! Троюда! А я-жъ не казала! А я-жъ вамъ не казала ластѣвочки мои пышнѣ!“

V.

И те весѣлля минулось, якъ не було, лишъ неня плачуть увѣ-одно. Ажъ тутъ приходить мѣй братикъ, блѣдѣй-блѣдѣй, мовъ то не вѣнъ. Увѣйшовъ, поклонивъ ся та й сѣвъ собѣ на лавѣ. Ненечка ажъ излякали ся: „А отсежъ що тобѣ сыночку мѣй золотѣй, дитино моя люба?“

„Нездужаю“, каже, „о нездужаю!“ та й склонивъ голову на ручки собѣ, хитаєть ся, мовъ той явѣръ пѣд-тѣтѣй.

„Бѣдо-жъ моя!“ рекли мати та й кинулись до постелѣ стелити. „Охъ, знала я, знала, що таке буде! Иди, та ляжъ, сину мѣй нещасливѣй“.

Вѣнъ зѣтхнувъ лишъ тяженько. „Грицю“, каже до мене, „ходи роззуй мене!“

Облѣгъ мѣй братчикъ; лежить. Такѣй ставъ якъ тѣнь, нѣхто бы зъ роду не казавъ, що це вѣнъ. А старѣй ходять мовъ убитѣй.

„Теперь я вже не зрозумѣвъ, що своѣй головѣ дѣ-

яти“, кажуть дядикъ, ударившись по полахъ руками: „що хто казавъ, не казавъ — усе робивъ, не помагає“.

И не тратьтесь дурно и не трудѣтесь, дядечку мѡй любенькій“, рече Онуфрѣй, „менѣ вже не поможетъ ся. Отъ шлѣть лучше за попомъ, абы безъ порядку не пѡти — бѣдна головко!“

Дядикъ въ плачъ, мати въ голосъ. „А чимъ же мы тобѣ такъ докорили, сынку мѡй, що ты насъ хочешъ осиротити? Онуфрѣйку, дитино наша кохана!“

А тѣтка на дверѣ: „Теперь же я“, каже, „знаю! Отъ теперь же я ажъ знаю!“ „Напоѣла“, каже, „ящуромъ напоѣла! Циганка Хима“.

„За попомъ“, крикнувъ братъ на силу, „идѣть за попомъ!“

Побѣгъ я до панъ-отця. Сидять собѣ у креслѣ, а передъ ними така книга, якъ половина сего стола: читають.

Я поцѣлувавъ ихъ въ колѣно и ставъ имъ казати, чого я прийшовъ, а вони ажъ стрепенулись: „Онуфрѣй“, кажуть, „Онуфрѣй умирає? А отсе що ему?“

„Хо бы знавъ“, кажу, „отъ упавъ та й лежить. Уже й кликъ выкликали и пострѣвъ высукували, и кѡльки вѡдбивали, та дарма. Тѣтка кажуть, що ёго напоено“.

VI.

Були и панотчикъ. Спорядковали хорого, посидѣли, поговорили, та й пѡшли. А вѡнъ нѣбы повеселѣшавъ трощечки та й кличе мене: „Иди“, каже, „Грицьку, та скличъ менѣ побратимѡвъ. най попрощаюсь, лишъ хутко, братику!“

Збѣглись усѣ, обступили: „Онуфрѣйку, братчику, товаришу нашъ милый та славный, що зъ тобою?“

„Умираю“, каже, „прощайте, товаришъ мой!“

Вони такъ и заплакали покотомъ! „Най тебе“, кажуть, „Мати Божя прощає, товаришу нашъ гѣдний та славный!“ та й стали зъ нимъ цѣлувати ся: а дядикъ та неня у слѣзѣнькахъ потопають. Ажъ тутъ старшій парубокъ, що брата за головъ державъ, якъ не крикне: „Свѣчки! свѣчки давайте!!“

Ледве що свѣчку спостигли зажжечи, а братика мого вже не було на свѣтѣ. Лишь товаришъ стоять коло ёго та слѣзѣньки втирають.

VII.

Поховали мого братика любого, зробили обѣдъ, але єи не було. Пѣ та гуля собѣ у Хайма та зъ парубками водить ся. „А що!“ вѣдкає на ввесь свѣтъ „вѣднѣ гадавъ, що надъ мною старшувати-ме?“ Нехай же теперъ старшує. А й стару вѣдмѣ (отсе-бъ то мою неню) маю ще навчити, лишь най мене не перепросить!“

Але ненька єи не перепрошували.

Заразъ по похороновѣ якъ облягли, такъ и не здѣмались спочили. — А якъ умирали то менѣ наказували: „Не бери“, кажуть, „удовы, бо я-бъ тебе зъ того свѣта проклѣла“.

„А я-бъ ёму головнею очи выпекла“, кажуть тѣтка.

Да трапила й коса на камѣнь. Гуляла наша невѣсточка, що гуляла, ажъ высватавъ їѣ оденъ урльоппникъ, що въ кирасиряхъ служивъ: высватавъ, та й узявъ. О тогдѣ вже нѣколи було гуляти та бришкати: приваже,

бувало, ꙗко за коєки до лавы, покладе передъ неи око воды та хлѣбъ зъ попелу, замкне хату на ключь, а самъ поѣде собѣ въ корчму, або справить ся по храмахъ та по свестияхъ.

Казавъ Богъ дати
Лишь треба ждати.

VIII.

Сижу я собѣ разъ у дровѣтнѣ та роблю новѣ чепѣги до плуга, а вона йде, стара — стара та бѣдна! Дивить ся въ нашъ двѣръ та й заплакала: „О“, каже, „Онуфрѣйку мѡй, господарю мѡй! кобы ты менѣ живѣ, я-бъ твои слѣдочки продувала“.

А на ёго могилѣ четвертѣ вже чѣчки процвитають : и бѣлѣ и голубѣ, всякѣ.

III.

П О В Р А Т И М Ъ .

Я бувъ одень у свого батька, а батько багатырь бувъ! бувало и вѣсьмъ наймитѣвъ тримають, бо було до чого. А менѣ и сокиры не дадутъ въ руку взяти, не то що. „Що тобѣ“, кажутъ, „роботовъ клопотатись, коли є кому и безъ тебе?“

„Якъ же менѣ безъ работы жити“, кажу я, „коли менѣ нудно!“

„Чому бы не нудно!“ стануть ненечка бувало гнѣватись „ану тѣльки крѣсь, да въ лѣсь! тожъ бы то я заячика печеного попоѣла!“

А вони умысене отсе кажутъ, щобъ мене вѣдъ работы вѣдгулити. Нѣщо тогды вже й робити, беру крѣсь та йду.

А въ недѣлю, чи тамъ у празникъ, то сестры мене, бувало, ажъ проклинають, бо ненька вѣдъ самого до-свѣта нѣчо не дѣють, лишь имъ дорѣкають: „А сорочка Иванова яка? А ширинька яка? А вѣнъ про васъ и чорный ходить, и не змытый, а вѣнъ сякъ, а вѣнъ такъ, хоть васъ три въ хатѣ!“ Таке сердешнымъ сестрамъ бувало пѣсть ся черезъ мене, Да кобы хоть було за що;

а то на менѣ и сорочка якъ папѣръ, и ширинька якъ макъ, и голова вымыта та вычесана, що вже лѣпше хитба въ якого принца, а неньцѣ ще не догода. Оттакъ то я дома проживавъ.

А батечко, абы лишъ недѣля: „ану, сыну, ану на базаръ, ану нагулятись, доки молодой!“ тай менѣ карбованцѣвъ зо два въ чересь! Оттакъ то я пробувавъ у свого батечка. Да не довго набувъ ся: прийшла вербицирка, а гусарскій майоръ тѣльки цѣмокнувъ, якъ мене побачивъ. Кучерики мои золоті да кохані, пошли вы попѣдъ ноги!...

У нашому селѣ не було кращого парубка, якъ той Сидоръ Чобанюкѣвъ; бувало ажъ сіяє, де стане; а що вже до стрѣлцтва вдавъ ся, то и не сказати. Бувало не мине таке лѣто, щобъ вѣнъ тыхъ два або и три медведѣ не вбивъ, за инчу дичъ и не згадувати. А увѣйти до нѣго въ свѣтлицю. то нѣчо не видко, якъ лишъ тѣ роги оленеві да зброю стрѣлецьку, по росѣшкахъ навѣшану. Були тамъ и такі роги, що въ 24 росѣхъ, коли не бѣльше. А що вже зброя! а що вже коникъ на стайни, сивый якъ голубъ! а що вже сѣдельце турецьке да поводы шовкові срібромъ цвѣтковані!...

Зо Сидоромъ жили мы собѣ лѣпше, якъ два рѣдні браты, да якъ намъ и не жити було, коли оба жваві, оба багацькі сыны, сказано єдинчуки, а ще до того оба стрѣльцѣ! Нѣ пообѣдаємо оденъ безъ одного, нѣ повечеряємо. Чи вѣнъ, бувало, до мене прибѣжить, чи я до нѣго: говоримо, смѣємось, радимось, полюємо, або посѣдлаємо собѣ коники та гайда въ залѣжку! А якъ и то нѣ, а мы полягаємо собѣ въ чердацѣ, позакурюємо люльки, та станемо собѣ нашій стрѣлецькій придабашки оповѣдати, або такъ що...

Насъ вѣдобрано однои дини двадцять, де-кого до

Єдрѡвъ, де-кого до Пармы, а мене до Гузарѡвъ. А скоро намъ присягу прочитали, звелѣвъ насъ оденъ охвицеръ пѡдъ арештъ дати. „А знайте“, каже, „щобъ вамъ на завтра страву поприносили, бо рушите кождый до своего полку“. Я вже такъ прошу ся: „пане охвицеръ“, кажу, „сизый мѡй, пустѣть мене хоть домѡвъ попрощатись. Я завтра, наколи скажете, на тогды ставлю єя! Пустѣть, пане, пустѣть!“

Охвицеръ засмѣявъ ся. „Вѡйте“, каже до мого батька (а вони були тогды вѡйтомъ) „що отсе за парубокъ? можна єго до завтра пустити?“

„Се мѡй сынъ“, кажутъ батько, а слѣзы имъ лишъ кить-кить по бѣлѡй бородѣ, — „коли ласка, пане, то можете го пустити, я ручу за него“.

Отъ и пустили.

Дома сумъ. Ненечка лежя на постели пѡвъ-мертвѡй, сестра одна и друга стоя по кутахъ та плачуть собѣ тихесенько, а старша сестра голосить у коморѣ да лагодить менѣ шмаття на завтра. Я сѣвъ кѡнець стола, да плачу и собѣ. Чи побачу я вже горы свои краснѣ, чи почую я ще моего батечка ласкавого голосу, мою ненечку, сестрички, дружечки?...

Оттакъ я думаю та плачу — плачу, ажъ Сидоръ, побратимъ мѡй дорогій, на дверѣ. Якъ прийшовъ зъ полювання въ кресѣ да въ порошницяхъ, такъ и прилетѣвъ до мене сизый мѡй.

„А що, брате Иване, злагодили тебе?“ поспытавъ а самъ палахнувъ, наче та поломѣнь, — „злагодили тебе?“

„Злагодили“, кажу.

Вѡнъ сѣвъ коло мене тай заплакавъ, страшне заплакавъ. Да не довго плакавъ; пѡвъ минуточки, або

и тільки нѣ; повтиравъ ся тай ухопивъ мене поза шию:

„Братику“, каже, „нѣчого на мене не здаєшь? мене забуваєшь?“

„Братчику“, кажу, „побратиме: батечко мѣй старый. Зъ сестрій моихъ буде хто небудь збиткуватися!...“

„Богдай я такого слова вѣдѣ тебе бувъ не почувъ!“ сказавъ вѣнъ гѣрко.

„Не гнѣвай ся, братчику: я знаю, що ты мои сестры не лишишь въ поругу. А мого вороного возьми, братчику таки до себе. Нѣхто го такъ не пожалує, якъ мѣй рѣдний товаришь“.

„Твому вороному не буде въ мене кривды“, каже Сидоръ.

„Ще ты прошу, братчику: доглядѣ мои зброѣ! Батько слабѣй, а наймиты — звычайно“.

„Лишь ты тымъ не жури ся, брате! На що менѣ те й казати, коли я самъ знаю“.

Другои днини попрощавъ ся, пѣшовъ!

Служу въ вѣйску рѣкъ, служу другѣй, добре менѣ. Нарештѣ зробили й капралемъ, а я зъ одно Бога прошу, кобы то лишь домѣвъ! Ажъ тутъ приходитъ менѣ листъ зъ дому! „Приходи сыну, домѣвъ“, пишуть батько, „якъ найборше, у насъ велика тривога. Ось тобѣ 200 левѣвъ на дорогу“.

Я заразъ побѣгъ до нашего пана ритмайстра.

„Пане“, кажу, татку змилиуйте ся! та й показую ему листъ. А вѣнъ такъ:

„Не журѣть ся“, каже, „капраль Дзвѣнка, а я заразъ самъ пѣду до пана майора за васъ прохати“. Ще того самого вечора сѣвъ на пошту, та й поѣхавъ!

До села прийшовъ я, вже вечерѣло. Вхожу въ ха-

ту — нема нѣкого, лишъ хтось дыше на печи. Прихожу блище — се мѡй батечко старенькій. — „Чи то вы тамъ, дядечку? здоровѣ, дужѣ?“

„О спасибѡгъ ти, сынку, що прийшовъ; сѣдай, душко!“

„А неня де?“ питаю.

„Абы ты здоровъ, душко, а ненечка твоя вже покѡйна... Засвѣти, любчику; свѣчка оттамъ десь за образомъ“.

Засвѣтивъ дивлюсь — батечка мого вже й не пѡзнавъ, такѣ то вони стали.

Чого вы самѣ въ хатѣ, батечку? де сестры?

„Заразъ поприходя, сынку; Марѣя пѡшла въ млынъ, а Аксеня коло худобы порасть ся“.

„А Митрона?“

Батечко тѡльки заридали. „Митроны, сынку, вже немає... Подякуй своему товаришеви. Пѡшла до Черемшу глибокого, та вже не вернулась... До тыжня и стару поховали“.

Ще батейко и не розповѣстили гараздъ, а я вже бувъ у Сидора. Гострый нѡжъ, пара пѣстолятъ за чересомъ. — Вѡѣгаю, а вѡнъ стоить коло стола, та крѣсь набиває.

„Здоровъ, брате!! Де моя сестра?!!“ Вѡнъ ставъ якъ укопаний, нѣ пары зъ устъ.

„Борони ся, товаришу, бо гинешъ!!“ крикнувъ я тогды, а самъ пустивъ ся на нѡго зъ ножемъ. Да вѡнъ швидкій бувъ: имивъ мене обома руками за мою руку, що тѡльки силы мавъ.

„Стѡй“, каже, „побратиме; ще слово-двѣ позволъ менѣ сказати!“

„Говори“, кажу, „да не бари ся, я не маю коли!“

„Добре“, каже, „я заразъ готовый. Ты жовнярь: — наробишь головництво, марне загинешъ, а за кого? за

одного фалчивого товариша, що зъ твои руки и кульки
той не варта.

„Нѣ, брате Йване: я лишъ разъ тебе зрадивъ, а
другій разъ того не буде!“ Що окомъ клѣпнути вы-
рвавъ менѣ пистоля зъ-за череса, кулька забринжала, а
вѣнъ тѣльки поваливъ ся менѣ въ ноги. Добрый стрѣ-
лецъ бувъ: въ саме сердце трафивъ. Якъ-бы въ вѣйську,
то бы капитанъ за такіи центъ и лева сребного не
пожалували!

Гуцулская славо,
Якажъ ты крѣвава!

IV.

Три якъ рôднїи браты.

I.

Менѣ ще й двадцять рôкъ·ледви було, якъ уже кучерики мои золотїи облетѣли! Навѣть и попрощатись не пускали, але велѣли вôдъ разу йти до компанїѣ. Зъ тяжковъ бѣдовъ вôдпрохавъ ся на три дни до дому.

А дома сумъ та плачъ. Мати розболѣлась, рыдаючи, (батька давно вже не було на свѣтѣ), сестры неначе зъ ума зôйшли, таке заводя. Лишь братъ мôй Онуфрїй сидить собѣ конецъ стола, неначе то не мене вôдобрали. Бѣлый — бѣлый та сухонькій! — лишь очи свѣтя.

„Братику“, кажу, „а вамъ мене не жалко?“ Вôнъ менѣ на це нѣчо не вôдповѣвъ, тôльки двѣ слѣзы великїи покотились по красному та зовялому тому личку. Заплакавъ и я собѣ, попрощавъ ся та й пôшовъ.

II.

Служу рôкъ, служу другїй, нѣ смутный, нѣ веселый. Нѣчо мене не займає, нѣчо не тѣшить; тручаю

свои днѣ якъ вильми. Тѣльки того й розжитку, коли стану, бувало на стѣйцѣ, та собѣ тихесенько поплачу, або Богу помолю сю. Тогды менѣ неначе та недуга розсунеть ся; и зброньки засіяють иначе, и мѣсяць усмѣхнеть ся, и соловейко прощобече. А я собѣ стану, зѣпрусь на ясную свою зброю, та слухаю або дивлю ся.

А у касарни, — отъ якъ у касарни: гоминѣ, зойкѣ. Де хто лає, де хто бѣ, де кого зновъ другій бють. А я собѣ — отъ якъ то я, все мовчу та своє дѣло роблю. Панѣ капраль Косовичъ не разъ бувало й кажуть: „Це — кажуть - чоловѣкъ камяный, — я бы такъ не зумѣгъ жити на свѣтѣ!“

„А що-жь“, кажу, „панѣ капраль: мы не можемо бути всѣ однакѣ“. Тай зновъ мовчу.

Одного вечора сидимо мы собѣ въ касарни. Де хто ще пораетъ ся коло руштункѣвъ, де хто вже покутавъ ся та люльку собѣ курить, зъ комратомъ розмовля де-що, а я стою собѣ у вѣкнѣ та думаю. Ажъ тутъ прибѣгає капраль зо дня. „А нема тутъ — каже — Шовканюка Йвана?“

Мене неначе бы серпомъ чиркѣ. „Я озде“, кажу.

„Завтра до рапорту; тобѣ листъ прийшовъ“.

„Нѣчо“, кажу.

А комрата такъ заразъ и вжарили: „Еге, кажуть зъ грѣшми! Шовканюкѣ завтра платить!“ — Добре вамъ жартувати, думаю я собѣ, да не такъ-то старѣй бѣднѣй вдовѣ дѣти годувати, да ще до того й баля обходити. А мѣй братъ, знаєте, вже три роки зъ постелѣ не встає: сохне та кровю у вѣ-одно дыше.

III.

Другой днини, рано, зѣбравъ ся чисто, прихожу до рапорту. Капитанъ такій сердитый, недобрый; приходитъ до мене :

— Якъ зовешъ ся? — гримнувъ.

— Такъ и такъ — кажу.

— На! — крикнувъ — тай шпуривъ менѣ листъ у лице. Навѣтъ и не подивить ся на чоловѣка, а хотъ подивить ся, то неначе собака крѣзь плѣтъ. Понѣсъ я свѣй листъ до одного фрайтера, що знавъ читати. „Ану — кажу — фрайтеръ, прочитайте менѣ отцей листъ, будьте такій добрый!“

— Чому нѣ, — прочитаю. Та и ставъ читати. А я слухаю.

„Братчику мѣй дорогій та любый!“ читає фрайтеръ, а менѣ гѣркѣ такъ чогось и обѣлляли!

„Далѣ, — прошу — далѣ!“

„Ты вже мене не застанешъ, бо я на смерти“.

„Да не вдавай ся въ тугу, любый; ты знаєшь, що я не живъ на свѣтѣ а каравъ ся“.

„Коли зможешъ, приходи на урлѣпъ, Иване, бо мати наша сама остаєть ся. — Сестры пѣшли въ наймы, а Василька взяли въ двѣръ до волѣвъ“.

„Волики спровадъ, нѣ що було робити; на податки треба було. И кожухъ свѣй мусѣвъ продати; але сердаки оба ще стоя: коли не закрадутъ, то понаходись“.

„Вуйко Андрѣй дуже насъ скрывдивъ; и послѣдну коровину зъ загороды займивъ. Але не споминай ёго лихомъ, якъ выйдешъ. Усе таки свѣй своимъ“.

„А теперъ, брате мѣй, Иване, брате мѣй рѣдний

прощай мене: и першій разъ, и другій и третій! А коли тобѣ Богъ поможе, та будешь мати зъ чого, споминай мене.

„Твого рѣдного брата Онуфрія“.

IV.

На другій день пишу ся зновъ до рапорту: „So chcesz?“ крикнувъ капитанъ, а очи ходя въ нѣго, знай у тои гадины кажаристои.

— Прошу послушне пана капитана хотъ на два мѣсяцѣ на урлѣпъ. У мене...

Господи, якъ утне!... „Я вамъ, — каже — урлѣпъ дамъ, вы сякѣ такѣ сыны!“

„До гарешту зъ нимъ!“

Завели мене въ гарештъ, менѣ байдуже. Сижу собѣ, нѣначе то не я.

„Ты достанешь буки — каже капраль вѣдъ-дня.

— Нѣчо — кажу.

И обгорнули мене думки та гадки. Пѣду, гадаю собѣ, та утоплю ся; чого въ свѣтѣ бѣльше й жити? Тамъ хотъ побачу ся зъ братикомъ своимъ рѣднымъ, а тутъ тѣльки бють та збиткують ся. Боже ты нашъ, Боже!...

V.

На третій день ведутъ мене зновъ до рапорту. Я стою; рапортъ великій, капитанъ звелѣвъ прийти усѣмъ Словакамъ, що сорокъ осьмого року на Угорщинѣ були

половили. Було ихъ у нашой компаніи бѣльшь якъ двадцять мужа.

— А що — пытаеть ся мене капитанъ — чи будешъ ще на урлѣпъ проситись ?

— Нѣ вже — кажу. А думка въ мене одна; кобы по рапортъ — пѣду, та втоплю ся. Приходить капитанъ и до Словакѣвъ: А що — каже: прийшло, абы васъ пустити до дому.

Вони такъ зрадѣли. Господи!

— Шкода менѣ васъ, жалуетъ капитанъ, вы хлопцѣ гѣднѣ. А може має хто зъ васъ охоту остатись рѣкъ зъ оденъ въ компаніи? вамъ добре буде.

Нѣ чичиркъ.

— А вы, капраль Бая: не маєте охоты, ще зъ рѣкъ послужити? У мой компаніи добре.

Цѣлый рапортъ якъ разъ усмѣхнувь. Нашъ капитанъ та про добре говорить!

Але Бая не много думавъ. „Пустѣтъ — каже — пане капитанъ, Шовканюка на урлѣпъ, то вамъ ще рѣкъ служити-му. Оттакъ!“

Капитанъ не йме вѣры; то на мене дивить ся, то на капраля. — А це, каже, якъ?“

— Оттакъ якъ кажу: пустѣтъ Шовканюка на урлѣпъ, то вамъ цѣлый ще рѣкъ служити-му. Пустѣтъ — пустѣтъ, пане капитанъ: въ нѣго братъ померъ, въ нѣго стара слаба мати зъ голоду погибаетъ.

— Про мене, каже капитанъ, подумавши хвильку. Шовканюкъ иде на урлѣпъ.

VI.

Другои днини дали менѣ урльопасъ, дали кабатъ драпковый, дали мантлин у стару-стару та дѣраву, тай

пустили. А я такий уже радъ! „А де — кажу — мѡй панъ любый та золотый! де панъ капраль Бая?

— Да нема — кажуть пѡшовъ у мѣсто.

Охъ менѣ лишенько! а я щобъ зъ нимъ и не прощавъ ся? Я ждати-му, доки вони не вернуть зъ мѣста.

— Да не дожидай ты богацько, — каже де хто зъ цугу, а то фельфеберъ якъ тебе захопить, то мати-мешъ ся!

— Коли такъ, то хибѣ йти — думаю я собѣ, а моєму пану капралѣви най Богъ дає, що самъ розумѣе. Оттакъ думавъ я, та й пѡшовъ.

А за мѣстомъ — я й нѣ въ той бѡкъ, а панъ капраль Бая якъ разъ проти мене. Я такъ зрадѣвъ. Панъ капраль! — кажу, а я думавъ, що я зъ вами вже не побачусь. Чого вы такъ борзо пѡшли?

— Да я умысене — кажуть вони — бо я мавъ ще зъ тобою говорити дещо.

А багацько тобѣ миль до дому? кажи правду.

— Сорокъ миль, да ще й кѡлька, — кажу я.

— Вони на те нѣчого, лишъ дивють ся на ментли-ночку тую дѣраву, тай кивають головою. А то студѣнь така, Господи! сказано передъ Рѡздвомъ.

— Ходи — кажуть — у шинокъ, выпємо вина! Выпили мы вина. Господи, що добре: я го доси и не пивъ. Оттакого, думаю собѣ, кобы то братикови тому хворому вынести! (бо въ мене все на гадцѣ, що я братика свого ще застаю). Ну, нѣчо, гадаю я собѣ: кобы то вчинити ся на Вѣжниці, не ѣсти, нѣ пити-му цѣлу дорогу, а вина мушу своему братчикови вынести.

„Часъ менѣ до касарнѣ“, стали нарештѣ панъ капраль казати, виймають пять левѡвъ баночку, тай дають менѣ.

А це на що? — кажу я.

— На дорогу, здасть ся, кобы ихъ бѣльше мавъ, то я бы тобѣ и бѣльше давъ, а такъ не маю, бери що є.

— Да я, — кажу — зафасувавъ два левы сребні; менѣ доста буде.

Вони ажъ розсердились.

Коли я тобѣ даю, то бери, — кажуть. Коли вже не те, то хоть козушокъ собѣ купишь. Теперъ студино.

Не хотѣвъ я ихъ бѣльше гнѣвати, узявъ. За два левы, думаю я собѣ, купю нени добру хустку, тепленьку, за лева шовкову хустку братови до шифъ, а по левови кождѣй сестрѣ по рятухови тонкому та широкому.

Попращались: подякувавъ своему панови капралѣви якъ умѣвъ, тай пѣшовъ. А тутъ не студѣнь нѣ! ажъ око вянє.

VII.

Ще и тыждень не минувъ, а я вже на Вѣжници. А це саме святий вечеръ; по хатахъ свѣтло видко, чути, якъ добрі люди радують ся сидя при вечери, а я собѣ иду зъ цѣпкомъ у рукахъ, та думаю: що то теперъ у мене дома дѣветъ ся. Братика мого мабуть и не має на свѣтѣ!... А що ненечка, а що сестры? Але побачу, думаю я собѣ! домѣвъ нема вже бѣльше якъ чотыри милѣ маленькѣ, на опѣвнѣчъ стану або и борше. Посмотривъ за торбинку, чи є всѣ дары та гостинцѣ, що у Бистрици, йдучи, накупивъ?

— Є всѣ!

Йду далѣ, навѣтъ и въ вѣкна не дивлюся, такъ иду. А тутъ такъ мене и тисне щось коло сердца, неначе не що мене за сердце, и дрѣмлетъ ся менѣ, неначе я пьяный, або що, а я нынѣ и кришички хлѣба въ устахъ не мавъ, не то що. Да не те, щобъ не було; були въ мене въ торбинцѣ и два калачѣ пшеничнѣ плетенѣ, и фляшка вина доброго и рыбы вызнины штука. Да не буду ѣсти, думаю, домѣвъ принесу. А тутъ менѣ такъ и позѣваєсь! сяду, думаю собѣ, припочину минуточку, а вѣдтакъ скорѣшь и пѣду, якъ вѣдохну. Сѣвъ собѣ на якѣмсь тамъ приулку, въ очехъ замрило, за сердце ймгло. Це я змерзъ, думаю собѣ; хотѣвъ встати — не здужавъ, поваливъсь у снѣгъ. Ратуй, святой Николаю, въ тяжкихъ бѣдахъ, теплый нашъ заступниче, ратуй!

VIII.

Прокидаюсь — а я вже не въ снѣгу, а въ гарнѣй, теплоѣ постели. Надъ мною стоить оденъ жандаръ, красивый, молоденькѣй. Бачили вы то ангела, що въ Чернѣвцехъ у святоѣ Парасковѣи на лѣвыхъ дверехъ намадѣванный? — Такѣй и це жандаръ бувъ, благѣй та ясный. Стоить надѣ мною, та дивить ся менѣ въ вѣчи.

Я такъ и стрепенувсь. „Охъ менѣ лишенько, кажу, а я де отце?“

„У мене“, каже жандаръ, „якъ у рѣдного своего брата, або ще лѣпше. Не вставай, сердце, ты дуже хворый“.

Я заразъ нагадавъ собѣ и Онуфрѣя, и Баю, и урлѣпъ. „А се, кажу, якъ я тутъ зайшовъ?“

„Бодай и не згадувати, каже жандаръ, учора зъ

вечера йдучи, найшовъ я тебе пѣдъ однимъ будынкомъ, безъ душѣ.

„Боже милый, Боже!“...

„Такъ тобѣ треба, оббѣзавъ ся другій жандаръ пугатый, що по хатѣ ходивъ та люльку куривъ — не пий!... А я тои днини и воды въ устахъ не мавъ, не то що. Такі то люде.

Молоденькому жандареву тѣльки слѣзы въ очехъ закрутились. Покивавъ головою, тай сѣвъ собѣ коло мене на постели. Пикатый выйшовъ зъ хаты.

— Пане кажу, а мундуръ мѣй варе є?

— Є — каже — не жури ся: и мундуръ є, и торбинка и урлѣпасѣ.

— Въ урлѣпасѣ — кажу — бувъ листъ.

— Є и листъ — каже, — я находивъ.

— Кобы я знавъ, кажу, де мѣй мундуръ, я бы збиравъ ся“. Доста невеселый бувъ жандаръ, а ще засмѣявъ ся.

— „Кобы“, каже, „за три дни, тобы добре“.

Я ажъ незумѣвъ ся. „Що вы отце кажете, пане? Вы не знаете, якъ у мене дома!“

— Я все, каже, знаю. Але дохторъ велѣвъ тебе не пускати.

— А де-жъ той, кажу, дохторъ?

— Вѣнъ заразъ повиненъ надѣйти; я вже пѣславъ по нѣго. Прийшовъ и дохторъ. А що, каже, якъ тобѣ?

— Добре, кажу, пустѣть до дому.

— Ще тобѣ не можна, каже дохторъ, ты ще дуже слабый.

Я такъ ставъ и благати. Пане, кажу, пустѣть мене! Въ мене дома отъ якъ, та отъ якъ. Менѣ вже не далеко.

Жандарь чварснувъ щось до нѣго по нѣмецки.

— Про мене, каже дохторъ нарештѣ; завтра можешь йти, а сѣгодня лежи менѣ ще въ лѣжку, та пий отцѣй лѣки, що я ти принѣсь. А тѣло масти собѣ отцевъ мастею.

Я такъ и зрадѣвъ! „О! дякувать же вамъ, пане дохторъ!“

— Не менѣ дякуй, каже дохторъ, а отцему панови, бо якъ бы не вѣнъ, а ты бы вже не живъ на свѣтѣ.

IX.

Лежу я въ лѣжку та думаю, коло мене сидитъ жандаръ та люльку курить.

— Чого, каже, такъ задумавъ ся сердце?

— Чижь нема чого? кажу.

— Не жури ся, брате, Богъ батько. Лихо мине, гараздъ буде.

— Хто бы збагъ, кажу, що зъ моимъ братомъ стало ся; кобы го ще хотъ живого застати.

— Абы ты, та я здоровъ, каже жандаръ.

Мене неначе ножемъ утокъ. — Або вы знаєте? кажу.

— Твого брата учора тыждень ховали. — Тай сплакавъ.

— Або вы, кажу, мого брата знали?

— Я, каже, не мавъ вѣрнѣшого товариша на цѣлѣй свѣй вашѣй Буковинѣ.

— А вы-жь зъ вѣдкѣля.

— Я? О я здалеку, друже, я ажъ зъ тои великои Нѣмеччины. Не будешъ знати.

— А такъ — якъ жежъ вы пѣзнались зъ Онуфрѣмъ?

— Я неразъ, каже, у васъ на квартирѣ стоявъ; отъ и пѣзнали ся. Якъ то було таку щирю та любу душу не любити! Царство ёму небесне.

— А сестры мои, не знаєте, чи прийшла хоть одна до дому? бо братъ менѣ писавъ, що обѣ въ наймахъ.

— Въ наймахъ, каже жандаръ, а самъ такъ и по-червонѣвъ!

Чудно менѣ, та дивно менѣ.

Х.

Другои днини уже менѣ лѣнше. Богу дякувати: зѣбравъ ся та й хочу йти.

— Жди, каже жандаръ, по тебе заразы вѣзъ приѣде. За годинку приѣхавъ вѣзъ; сѣвъ я тай поѣхай.

А домѣвъ якъ прийшовъ, то мало зъ ума не зѣйшовъ, такъ то я заставъ. Въ хатѣ студѣнь; неня лежить на печи ледви жива, Василько пригорнувъ ся до неи, та просить хлѣбця дрѣжучи: а я на дверѣ.

— Добрый день вамъ, ненько, що дѣєте?

— Чи то ты тамъ, сынку? Дай же Боже тобѣ здорова, що прийшовъ, а то я вже не гадала зъ тобовъ ся видѣти. Гину, сынку, зъ студени, та зъ голоду.

Я скинувъ борше дранкову мою плащину, тай окрывъ неню, а самъ ухопивъ сокиру, що стояла за лавовъ, та въ лѣсъ! За малу годиночку були и дрова въ хатѣ, и огонь гарный у печь. Для рѣднои неньки борзо дрѣвця рубаютъ ся!...

— О простибѣгъ же тобѣ, сынку, кажутъ неня,

скоро почули огонь въ печи. Ходи сюда, душко, най тебе переблагословлю!

Поблагословили.

— А коли, кажу, Онуфрѣя прятали?

— Передъ учера тыждень минувъ, кажутъ неня.

— А що казавъ, якъ умиравъ?

— Нѣчого не казавъ, сынку мѡй, лишь у въ-одно тебе сподѣвавъ ся — дожидавъ. Нема — каже — Иванчика, нема братика мого рѡдного нема... а менѣ все причувае ся, що вѡнъ иде; вѡнъ не далеко мене, вѡнъ прийде.

Та якъ зѡтхнувъ, тогды, сынку мѡй, такъ и Богу душечку давъ. Не дѡждавъ ся братика свого рѡдного побачити, що го такъ дуже щире дожидавъ!...

Десь коло опѡвночи позбѣгались и сестры зъ села. А що, кажу, сестрички: вы, бачу, вашу неню гарно дозираете, нѣ що казати! Якъ бы не я бувъ находивъ ся, то зѡ студени гибли, и самѣ и дитина.

— А щожъ бадичку, вѡдрѣкають ся сестры, плачущи, коли у такихъ панѡвъ служимо, що и до церкви не пускають, не то що. Отъ же теперъ выкрали ся.

— А такъ же не будутъ вамъ нѣчого казати?

— Та нехай уже кажутъ; нехай насъ и вѡють, а насъ кортѣло зъ вами побачитись бадичку. Не гнѣвайтесь!...

Менѣ жаль ажъ сердце розрываетъ, але нѣчо не кажу, мовчу; выймивъ дары, тай роздавъ. Лишь та хустиночка шовкова, що братикови своему купивъ, лишилась!...

XI.

Другои днини пѣшовъ я до жида.

Давай, кажу, на роботу!

— Коли хочь, а ты бери на сяжнѣ, каже жидъ.

— Нѣчо, кажу, возьму и на сяжнѣ. — Взявъ три кѣрцѣ хлѣба, взявъ соли, взявъ грошей, роблю, такъ роблю, ажъ пѣтъ крѣвавый зъ мене иде! а менѣ здавалось, що це не робота, а играшка: для рѣднои неньки немає тяжкои работы...

Роблю я оденъ тыждень въ неи, роблю другій, ажъ тутъ прибѣгае дитина плачучи.

— Бадичку, — каже — идѣть до хаты, бо ненья дуже слабій.

Покинувъ роботу, бѣжу. Прибѣгаю домѣвъ, ажъ ненья вже безъ душѣ. И свѣчки не було кому въ руки дати. Оттаке то бѣдною!... „А чомужь ты менѣ, сынку, давно не давъ знати?“, лаю я на хлопця.

— Я хотѣвъ бадичку, колижь бо ненья увѣ-одно мене не пускали — повѣстувъ хлопецъ, плачучи. Вы, неньчко слабій, я пѣду за бадичкомъ у лѣсь? „Не йды, сынку, кажутъ ненья, а то ще тебе собаки де нападуть та перепудя. Не йди, сынку, я не слабенька“.

XII.

Поховавъ я свою неньку, а самъ облѣгъ. Лежу, такъ лежу, що ледви й тямлюсь.

Ажъ тутъ уходитъ вѣтъ зъ десятникомъ.

— А ты, — каже, — набравъ у жида на сяжнѣ, чомъ не робишь?

— Кобы я годенъ, кажу, то я бы робивъ, а такъ сами видите, що не годенъ.

То дай залѣгъ, каже вѣтъ, або пѣдпиши ся на ґрунтъ. Не смѣе пропасти.

— Жидѣвске, кажу, не пропаде, а я на ґрунтъ не пѣдписую ся, бо до того є сироты, не лишъ я. Коли по-дужаю, я жидови вѣдроблю, ще и камату єму заплачу.

Вѣтъ насваривъ на мене, тай пѣшовъ, але жидъ поганый не ждавъ: вѣ тыждень, чи якъ, прийшовъ мене фантувати. А я ще лежу. Записали и ґрунтъ и хату вѣ залѣгъ, — я сижу на постели, та сплакавъ. Такъ ревне плачу, що ажъ серце зъ мене выскакує. Ажъ тутъ убѣгає Нестерюкъ Якѣвъ; убѣгъ, та й зупинивъ ся коло дверей.

— Добрый вечеръ, брате!

— Добре здоровля. Прошу, сѣдай!...

— Най увесь гараздъ у тебе сѣдає. А тебе забрали?

— Забрали, кажу.

— Шкода, що и шкѣру зъ тебе не здерли, упѣвъ Якѣвъ.

— Вѣдъ тебе, брате Нестерюку, кажу я, менѣ и такє слово миле.

— Вѣ одень разъ! повторивъ Нестерюкъ гѣрко. А теперъ?

— Теперъ я у печали, у великѣй печали. Не годить ся менѣ вѣрного товариша займати.

— Ты дурень (не противъ васъ говорячи, четцѣ мои любѣ!) ты дурень! ще разъ повторивъ Якѣвъ, а самъ

пôшовъ и „бувай здоровъ“ не сказавъ. А другои днини приносить менѣ жидъ письмо:

— На тобѣ, пакъ, каже, Якôвъ Нестерюкъ вже мене закутало за тебе.

— Якъ то закутало? — пытаю.

— Оттакъ закутало, що твою роботу переймало на себе. Воно такъ сёгодня вже за тебе латры въ лѣсѣ рубає.

XIII.

Якôвъ Нестерюкъ зъ нашего села, парубокъ годный та щирый, що и не сказати. Доки мене остригли, то мы собѣ товаришували, а вôдтакъ и не бачились бôльше, бо вôнъ далеко вôдъ насъ сидѣвъ, ажъ на другôмъ кутѣ. Тôльки няня покôйний минѣ оповѣдали, що вôнъ, заки я бувъ у вôйську, оставъ ся вôдъ вôтця и вôдъ матери, та теперъ самъ собѣ господарює, тôльки зъ сестрою (бо ихъ лишъ таки двôйко було). Мене не разъ кортъло до ёго пôти, вôдвѣдати, та все не смѣвъ; така то вже, бачите, натура. Якъ бы бувъ самъ до мене не прийшовъ, то хто знає, коли бы мы були й побачились.

Другои днини, чи що, прибѣгає вечеромъ до мене.

— А що дѣєшь, брате?

— А що-жь бымъ, кажу, дѣявъ? лежу!

— А знаєшь ты, чого я отце прийшовъ до тебе?

— Чути-му.

— Я хочу йти до тебе сидѣти, або ты йди до мене!

— Якъ отце? пытаю я.

— Оттакъ! каже Якôвъ. Ты хворый, хто знає, коли выдужаєшь, а тобѣ треба кого въ хату, не то, щобъ обходявъ господарство, а те, чтобы тебе розважавъ. Отъ

Богъ дае далѣ и весну на дворѣ: треба заклады, орати, сѣяти. — А твое господарство? За мое не журишь: я и своего догляжу и тутъ буду. Таки завтра кочую ся хиба до тебе.

Я хотѣвъ щось казати, але вѣнь не давъ.

— Ты дурень, каже, тай пѣшовъ свищучи у двери.

XIV.

Иде дощъ, доки иде а вѣдтакъ и сонечко загрѣе. Оттакъ и на мене: Якѣвъ перенѣсь ся до мене, довгъ мѣй вѣдробленый, попови заплачено, сестры повыслужувались та повертали домѣвъ, а я самъ ставъ помалу дужати. Якѣвъ у мене якъ рѣднѣй братъ, и мене розважае, и весну робить и спѣвае, якъ той соловѣй у гаю. Менѣ весело. Ажъ тутъ прибѣгае гайдукъ зъ бицирку.

— Иди, — каже, — панъ староста тебе потребуе! Прихожу до старосты.

— А що тамъ, — каже — небоже, подужавъ?

— Подужавъ трохи, кажу.

— А дома якъ?

— Отъ якъ, кажу, сироты вѣчнѣй, безъ вѣтця и безъ матери. Якъ мене, не дай Боже, поволоають, пропало все и грунтъ и господарство.

— А якъ ты слабувавъ, хто тебе кутавъ?

— Якѣвъ Нестерюкъ — кажу.

— Годный хлопецъ! — каже староста. А знаешь, чого я тебе кликавъ?

— Панъ свѣтлый скажутъ!

— Прийшовъ тобѣ абшитъ.

— Менѣ абшитъ? — кажу я, а тутъ зъ радѣщъ ажъ не стямивъ ся. Якъ то може бути, пане?

— Я писавъ за тебе до міністеріѣ, бо менѣ жандаръ Тайверъ усе оповѣвъ.

— Котрой то жандаръ? — пытаю я.

— А той, що тебе на снѣгу змерзлого знайшовъ. Я все знаю.

— Пане мѡй годный! — кажу я, та й упавъ старостѣ въ ноги. Пане мѡй добрый! Дай Христе Боже, абы вы нѣколи на лихе мѣсце не ступили!

— Годѣ вже, годѣ — каже староста. А теперъ иди собѣ домѡвъ, жени ся, та ставай на господаря. Вже доста бурлаковати, часъ разъ и людьми стати.

XV.

— А що тамъ? — пытаеть ся Якѡвъ дома. Я показую ему абшитъ, тай оповѣдаю, що менѣ староста казавъ. Якѡвъ посумѣвъ.

— Нестерюку, — кажу — брате! А ты не радъ, що я вже на воли?

— Радъ, каже, та й не дуже!

— А то чому, соколе?

— Нѣчо, — каже, все добре.

— Нѣ, нѣ! — кажу я, — ты мене такъ не збудешъ; оповѣдай, що таке?

— Оттаке, коли хочъ знати: намъ це годѣ бути вже въ купѣ.

— А чому?

— Бо тому: ты оженишь ся.

— Ну, та оженю ся; та вѡдтакъ?

— Ты дурень! — каже Якѡвъ, а самъ ставъ свистати. (Це вѡнъ бувало завсѣгды такъ, якъ осердити ся чого).

— А щобы зъ того було, якъ бы ты одного дурня послухавъ? — кажу я.

— Буду слухати, — каже.

— Дай свою сестру за мене?

— Ой!

— Тай Бѣгме!

— А я що буду робити самый дома?

— Зо мною жити, коли ласка твоя. А нѣ, и ты женись, та станемо оба газдами!

— Гмъ! — каже Якѡвъ. — Такъ, брате! — Коли такъ, то хибѣ й я женю ся?

— Ану, жени ся братику, безъ жарту!

— А даси за мене свою сестру?

— Моя сестра сирота, а ще до того й бѣдна. А ты багачъ!

— Ты дурень, каже Якѡвъ, тай ставъ весѣльнои свистати. Дашь чи не дашь за мене свою сестру?

— Хочь обѣ, любчику! — кажу я. А я-жь...

— А говъ! — крикнувъ намъ хтось зъ-за плечми, — (а мы отце въ саду розмовляли, уже въ вечеръ). Не роздавай усѣ, бо й менѣ треба лишити хоть одну!

Мы оббѣздрѣлись, а мѡй жандарикъ молоденькій стоитъ за плечима, але лишь у мундурѣ, безъ зброѣ, тай паличка въ рукахъ.

— А це вы, — кажу, пане мѡй золотый, ангеле мѡй добрый, щосьте мене два разы вѡдъ смерти вѡдкупили? Пане мѡй деликатный та дорогій!...

— Та бо говъ тобѣ вже зъ тѡлькимъ паньканнямъ! каже жандаръ. Я вже й не панъ, я такій мужикъ, якъ бы й вы.

— Отце-бы то? кажемо.

— Учора дѡставъ абшитъ. Але нехай вамъ крайнимъ словомъ скажу. Я дома не маю нѣ вѡтця нѣ ма-

тери, нѣ родины такой, абы менѣ до душѣ. Отъ задумавъ собѣ оттутъ мѣжь вами оселитись. Маю пару грошій, куплю собѣ грунтъ гарный, покладу хату, справлю худобу тай буду собѣ жити, коли Богъ поможе, — я бо знаю господарства.

— Я такъ зрадѣвъ Господи — а выжь бы, кажу! — Та бо говъ уже зъ тымъ тѣлькимъ выканнямъ! грѣмнувъ жандаръ — не кажѣть менѣ „вы“ але таки по парубоцьки „ты“. — Та найже буде й „ты“. А тыжь бы, кажу, мѣжь нами, простыми Руснаками хотѣвъ жити?

— Я, каже Тайверъ, той руській край та тѣ руській люде такъ полюбивъ, що и не сказати. У васъ, каже, такъ якось сердечно, звычайно, красно; а у насъ, на тѣй нашѣй Нѣмеччинѣ, холодно, якось нудно!

— Та бо тобѣ треба женити ся, каже Якѣвъ до жандаря. Безъ жѣнки не йде господарство въ ладъ.

— А тыжь якъ гадавъ? каже жандаръ; женити ся вѣдки голова! Що варе моя Оленочка та чарѣвочка дѣе? сердце моє!

— Яка Оленочка? пытаю я.

— Або твоя сестра? каже Тайверъ.

— Якъ це? — Оттакъ це: мы двое любимо ся, тай годѣ! Ты не знавъ?

— А яжь бы вѣдки знавъ? кажу я. Олено, ходи сюда заразъ! крикнувъ я.

Она выйшла, та така вже вамъ засоромлена, що и свѣта Божого мабѣть не видить. — Дѣвко, кажу, а я отце що за речѣ чую? О-о!?

Вона менѣ въ ноги! „Бадѣчки, каже, простѣть мене. Я согрѣшила. Я вже бѣльше не буду!“

— Уже бѣльше мене не будешь любити? каже жандаръ, а самъ и собѣ засоромивсь. Що ты менѣ казала? знаєшь тогды коло кирницѣ? га?

— Ёй, та бо ты все зъ твоими выгадками! каже бѣдна дѣвчина плачучи. А я тобѣ тогды не казала, що то таке буде? а ты все свои... Опадоньку-жъ мѡй! Бадѣчку: не гнѣвайте ся на мене, я вже на нѣго анѣ подивлю ся бѡльше! То вѡнъ — Бѡг-ме — вѡнъ виненъ, най самъ скаже: хто першій разъ зачепивъ? та ще и зъ тымъ морганнямъ поганимъ!

— Мы якъ стояли, такъ усѣ й засмѣялись!

— А теперъ що буде? пытаю я жандаря.

— Теперъ оттакъ буде, каже вѡнъ: я остану вѣ тебе, доки собѣ де ґрунтъ не напытаю, та не справлю, що треба. Тымъ часомъ дасть Богъ и Великдень, а по Велицѣдни и Зеленѣ-святки, чи якъ тамъ, буде и весѣлля. Згода? — Та бо ты не чувъ, що Олена тебе и знати не хоче? кажу я жартуючи.

— Та я, бадѣчку, я лишъ такъ... я Бѡг-ме лишъ такъ... я...

— Не цїрѣ ся,*) небого, тѡльки, але скажи такъ по-просту, що любишь, тай годѣ. Менѣ тутки комедїѣ твоєи не потрібно.

— Я лишъ трошечки бадѣку, Бѡг-ме лишъ трошечки?

— Коли лишъ трошечки, то я тебе за него не оддамъ. Що бы то, кажу, за тривокъ мѣжь вами бувъ, якъ бы ты свого чоловѣка лишъ трошечки любила!

— Та бо я го буду дуже любити! каже бѣдна дѣвчина, а тутъ такъ засоромилась, що мабѣть не знає, чи она на земли стоить чи пѡдъ землею.

Коли такъ, кажу, то що инше: поцѣлуйтесь. А теперъ ходѣмъ вечеряти, бо я вже зголоднѣвъ тѡльки говорючи.

*) sich zieren.

XIV.

Передъ Зелеными-святками лагодимъ ся мы всё три до весѣлля. Тоній, жандарь отце має вже и ірунтъ свѣй и хату и худобы чимало, а що вже убравъ ся гарно! По нашому перебравъ ся. Нагавиць на нѣму чирчиковѣ, якъ той жарь, сердакъ чорный, бланеный, сорочка рантухова, чересъ у пять пряжокъ, кресакъ у золотѣ та въ павахъ, а келефъ хороцѣвскій, такій уже, що такій! А самъ хлопецъ — хлопецъ! Сердечна Олена, що гляне на ёго, такъ и зовяне. А по руськи не рубасъ — нѣ... зроду нѣхто бы не казавъ, що це нѣмецъ; руснакъ тай руснакъ!

У тыждень передъ весѣллямъ, у недѣлю (вже и заповѣди вийшли и пиво вже взяли) сидимо мы собѣ усѣ три та радимось де-що, а я журю ся.

— А ты що журишь ся? пытає Тоній.

— Отъ журю ся. Вы вже маєте кождій свою дружбу а я ще не маю, тай не знаю, кого бы то собѣ взяти?

— Або Андрѣя Сирмона? каже Якѣвъ.

Ажъ тутъ Марія (Яковова молода), безъ духу въ хату. — Бадѣчку, каже, за вами якісь воякъ пытає!

— Де? кажу.

— Та онъ за ворѣтьми!

— Чому-жь не йде въ хату?

— Не хоче; каже, абы вы дѣ нѣму вийшли.

— А якій вѣнь?

— Русявый, высокій, очи якъ тѣ фіялки синій, а якъ говорить, то увѣ-одно моргає.

Я не побѣгъ, а полетѣвъ зъ хаты. — Бая! кажу, пане мѣй годный, соколе мѣй ясный, чи се вы, чи я п'яный?!

— Ба — це таки я самъ. Нашъ регементъ стоить теперь у Чернѳвцехъ. Я чувъ, що ты женишь ся, (бо я за тебе увъ-одно перевѳдувавъ) отъ и выпросивъ ся на 14 день на урльопъ, щобъ то въ тебе погуляти вже, та погуляти! Чи добре я отце зробивъ?

— Ой, кажу, пане мѳй сръбный, пане мѳй дорогій, орле мѳй сизый... а самъ такъ го обѳймивъ, трохи не задушу.

— Та говъ вже бо, говъ, каже Тоній смѳючись. Лѳпше просѳмъ отцѳго пана, абы тобѳ пѳшовъ у дружбы.

— У пѳдскоки! каже Бая.

— Але? але? пытаю я, тай вѳры не йму. Де-жь я того годенъ?

— Ты дурень! каже Якѳвъ свищучи.

— Хиба такъ! кажу я, глянувши то на Якова то на Бая.

— Вы отце пусте завели, каже Бая. А нуте-ко менѳ лишъ чарки! а самъ выймае зъ тобѳвки шипъ зъ вишникомъ такій, що въ двѳ оцѳ!

XVII.

Теперь мы вже давно якъ жонаті. Тоній держить мою сестру Олену, Якѳзъ Марію, а я зновъ Якову Ка-терину. Такій то вже тривокъ межъ нами любый та милый! И ґрунта маємо, и худобу и пасѳку, ще и ставокъ хочемо собѳ выкопати. А зъ Тоніємъ та зъ Яковомъ жіємо собѳ, якъ тѳ рѳднїй братя сказано: „Три якъ рѳднїй — браты“! Скоро недѳля або празникъ, а мы вже въ купѳ: сидимо, радимось, балакаємо, а якъ насъ охота збере, то и выѳємо по чарцѳ и заспѳваемо собѳ гарно, а нѳхто вже такъ, якъ моя Катруся, серденько; якъ

заспѣває, то неначе въ клиневый листокъ запѣе, а Тоній за нею на скрипку. Славно грає. А часомъ то згадаємо собѣ давній свои лѣта, якъ то мы бѣдували у свѣтѣ, не знаючи долѣ. Тодѣ хибѣ посумуємо хвильку, але лишъ хвильку, вѣдтакъ зновъ зрадѣємо, звеселимось, тай по-розходимъ ся тихонько, гарно, звичайно, сказано: щасливѣ. Лишъ братикъ мѣй Онуфращко. сизій мѣй, не обѣзветъ ся мѣжъ нами, не подивить ся очима тыми тихими та любыми, не промовить речами своими добѣрными та розумными: якъ спить, такъ спить собѣ на цвентари поузь батечка свого та неньки. А менѣ все здасть ся, що вѣиъ не вмеръ, що вѣиъ мусить вѣдкѣля надѣйти. Да мабѣть не прѣйде вже, сердце мое!!!

V.

ХТО ВИНЕНЪ?

I.

Ой кажу: не то що, але и пороохъ абы имъ святить ся, тымъ молодымъ лѣтамъ! Учешашне не памятаю, а що тогды дѣяло ся, що й до крыхиточки тямлю. А нѣкого я вже такъ гараздъ не запам'ятавъ, якъ ту стару Лавриху, що сидѣла онде у Тисницькѣй. Багатырка, знаєте! И полонина своя, и худобы безъ ліку, а що вже двори побудовала собѣ, двори... батьки мои! Ажъ зъ ляцького боку майстры въ ей робили та писали, та мальовали та перемальовували! Лавра я не зазнавъ. Кажуть, що вѣнъ ще за молоду отемнѣвъ, та й скоро и померъ. А славять люде, що ёму, покѣйникъ, нѣ разъ якось не вело ся. Чи мушка, чи скотинка: де що бувало пѣде, вѣдти не прийде, де що пѣшло, вѣдти не прийшло. Мабуть ёму такъ уже починено, чи що. Вороги, знаєте, та лихѣ душѣ. Богъ бы ихъ не простивъ! Отъ скоро кажуть, Лавра спрятали, молода вдова не загнула руки, якъ то друга зробила-бъ, але прѣймила ся за дѣло: и сему дала розвѣдъ, и тому дала розвѣдъ, а все розумно, все обачно; отъ и давъ їй Господъ партъ: дѣждала ся и худѣбки помалу, и пасѣку собѣ розвела, и полонину купила, и ще

докупила, бо вѣдтакъ и побудовала ся, що вже краще таки не може бути. Усѣ ѣй, бувало, дивують ся! „Вы леле Матроно, далѣ насѣ заплатите“, жартують не разѣ переднїй газды у селѣ, чи тамѣ идучи зѣ церкви, чи якѣ. „Батьки мои любї, голубы мои сизї“, стане вона имѣ бувало правити, „а яжѣ бы грѣха не мала, якѣ бы я для своихѣ сирѣтъ не старалась? Вѣ мене господарѣ, знаєте, якѣ бувѣ... (а тутѣ бувало якѣ заплаче!), я мушу своимѣ дѣточкамѣ бути и вѣтцемѣ и матѣрю. Ой такѣ, газды мои славнї, газды мои любї!“ А дѣточокѣ було вѣ си лишѣ двѣйко: двѣ дѣвчинѣ. Одну звали Калиною, а меншеньку Оленою. Господи, що краснї обѣ були! якѣ зѣ образа, — а що вже господинѣ, то пары имѣ не було: чи упряети, чи выткати, чи вышити, чи закрасити: нѣхто якѣ вони; а що вже коло худобы та до пасѣки знали, то най и старе сховаѣт ся.

Але живѣ у сусѣцтвѣ молоденькїй леґинѣ хорошего зросту та личка румяного; Маркомѣ єго звали. Господи, що покохала єго наша тихонька Калинка, а вѣнѣ ѣѣ! Одно за другимѣ ажѣ гине! А она єго выпытует: „Марочку, серденько, а чого ты отсе такїй смутнїй, та невеселїй? Уповѣджѣ вже разѣ менѣ, дущечко!“

Фїялочко моя пренїшная, мабутѣ лѣта твои молоденькїй баламучу. Я сирота безѣ вѣтця и безѣ матери, я бѣднїй, дуже бѣднїй, а ты...“ тай не доказавѣ, лишѣ слѣзѣоньки покотились по мальованѣмѣ личку, та по молоденькому вусочку. „Дѣвчино моя, лишѣмѣ мы хїба кохатись“.

„Та мене можешѣ лишити, а я тебе не лишу нѣколи“ — промовила дѣвчина.

„Нѣ я тебе не покину. ангеле мѣй — дѣй ся воля Божа“ — ажѣ скрикнувѣ Марко. А вѣчнїй зорѣ усе

сіяли надъ ними. Хто бы знавъ прочитати, що тамъ написано...!

Отъ и за якісь часъ їдуть старосты кѣньми, далекий дуже люди, ажъ геть десь зъ Лячкины... Сватають Калину за одного вдовця, багатиря безъ мѣры. Вѣнь по-кѣйному Лаврови якось и родичъ доводивъ ся.

„А який Богъ васъ ажъ на нашу Волощину приїсся?“, пытає стара.

„Та гараздъ, панѣ маточко“. Тай стали розказувати, якъ старий Микитула повдовѣвъ, якъ чувъ черезъ майстри, що тогѣдъ въ єи робили, про Калину, та якъ ихъ ажъ сюда за рушниками вырядивъ.

— „Повяжѣть, панѣ маточко“, кажуть: „тамъ стадо коней, тамъ пятеро сотъ рогатого товару, тамъ кошара нерахована, а самъ удовецъ бездѣтний.“

Стара така рада! — Иди, каже, доню, та пошукай, що тамъ понатыкала та понашивала.“

Калина бухъ до землѣ: „Ненечко, охъ ненечко моя, не топѣть мене за нелюба! Або лучше востромѣть нѣжъ у серце, то лѣпше менѣ буде.“

Стара мовъ и не чує. „Що ты знаєшь?“ каже, „ты ще молода. Або може я тобѣ не мати? Иди та давай лишъ рушники.“

Присилувала — вѣддала.

II.

По весѣллю забравъ молоду зъ собою. Посагу и ниточки не хотѣвъ. — „На що менѣ, каже, посагу, на що менѣ вѣна, коли въ мене скрыня грошей въ земнику.“ — Поѣхали.

По новѣй господѣ ходить Калина мовъ не по своему свѣту. Все лишъ вѣнь одинъ їй на гадцѣ. Що старий не вмовляє, що не дѣє, дарма.

Однои Недѣленьки сидять собѣ обоѣ, одно въ оденѣ бѣкъ дивить ся, а друге въ другій; нѣ чичиркъ. Ажъ тутъ уходитъ у свѣтлицю лѣгнѣ молоденькій, увесѣ черно убранный. Поклонивъ ся.

„А вѣдки, лѣгнѣ“ пытаѣ старый; „куда дорогою?“

— Буковинскій, — каже; иду, службы шукаючи.

— „Найми ся въ мене.“

— Та добре.

— „А що правишь?“

— Що другимъ даѣте, то и менѣ даѣте, каже.

— „Згода. Просимо-жь у хату.“ Старый сказавъ, та й пошкатульгавъ у корчму... Бачивъ свою недоленьку тай топивъ єѣ у чарцѣ. День въ день у коршмѣ напиваѣтъ ся.

А молода молодичка дома умлѣваѣ: „Марку, Марку. иди, иди вѣдъ насѣ, не рви мое сердце.“

Вѣнѣ за крисаню: „Иду, каже, до Черемошу глыбокого — не далеко.“

Вона єго за ручку: „не йди, каже, або й мене бери.“

Остались обоѣ — нѣчо не говорятъ лишь плачуть. А вѣнѣ нарештѣ промовивъ:

„А чого тобѣ, каже, такій синцѣ по пѣдѣ вѣчки?“

Чого? — „Нелюбъ убиваѣ, каже. Охъ Марочку, сердце мое, хибѣ-жь то ты знавъ, якъ вѣнѣ мене бѣ! — охъ, да якъ же-жь вѣнѣ мене бѣ, бѣ! — А ты не чувъ?“

„Чувъ, голубко моя нещасливая. Продавъ заразѣ и грунтикъ и хату, а самъ пѣшовъ сюда. — Буду, гадаю собѣ, до ихъ въ наймы просить ся, та й не дамъ мою квѣтку толочити...“

А старый изъ коршмы. Пяный-пяный! Та до жѣнки: „А чому ты мене не любишь, га? Ты сяка-така дочко!“ Вона мовчить.

„Чому ты мене не любишь, я тебе ще разъ пытаю ся.“

Вона все мовчить.

„Ехъ!“ Вѣдмахнувъ сокирою, та хоче вѣ вѣ голову; а Марко лапъ за руку: Стѣй! Марко бувъ сильный хлопецъ. Старый згаласувавъ та пустивъ топорище, а сокирка вѣдвинулась, та ѣму право вѣ чоло, — Вѣдъ разу павъ безъ душѣ...

III!

Марка звязали та вѣддали до неволѣ. Казали, що вѣнъ стрія зарубавъ.

Хотѣли и зъ неи, сердешной, протоколы тягнути, та годѣ вже було: вѣдъ тои годиноньки, якъ головництво стало ся, вона безъ ума. Нѣчо бувало не робить, лишь сидить у вѣконци, та все пытає, выпытує: а не йде, каже, Марочко, га? Не йде мѣй милесенькій? Охъ що-жъ бо то бавить ся коханнячко моє молоденьке! — де ты пробуаешь!?

А вѣнъ пробуає у славнѣмъ мѣстѣ Станіславѣ, у темниці, на руки и на ноги кайданнячко гостре. На другѣмъ мѣсяци и поховали.

Не разъ тамъ оповѣдає старенькій гайдукъ, що хворыхъ невѣльничѣвъ дозирає: „Я прихожу, каже, однои Недѣленьки вѣ ранцѣ, а вѣнъ лежить на постели, ручки на грудяхъ.“

„А ты хворый, небоже, ты дуже хворый?“ пытаю. — Вѣнъ на мене пильно-пильно подививъ ся. „Хворый, батечку“; та й хопивъ мене за руку. „Не бувъ, каже, нѣхто вѣдъ насъ?“

„Не бувъ,“ кажу. А вѣнъ сердешный, забувъ, що де Станіславъ, а де Буковина. А що ѣго любка уже

безъ ума, мабѣть такожь не знавъ. Ёго вхопили, знаете, якъ на воздухахъ, у темницю.

„Я дядечку, стрія не зарубавъ“, каже вѣнъ, — чи хотъ вы менѣ на сѣмъ свѣточку вѣрите, що я не виненъ?“

Я стисъ зъ плечей, а вѣнъ явъ плакати:

„Боже, Боже, каже, въ яку я годиноньку народивъ ся?“

„Цить, кажу, цить, сынку, не гнѣвай Бога, Вѣнъ тобѣ допоможе.“

„О вже, каже, та й накрывъ собѣ очи. Але за часокъ зновъ до мене обертаеть ся: „Я бы, дядечку, пошовъ до вѣконця!“

Повѣвъ я ёго помаленьку до вѣконця. Вѣдти було видко ся геть-геть ажъ у горы, що такъ у ясному сонечку и лелѣли! А вѣнъ дивить ся — призираеть ся; а далѣ якъ припаде икъ залѣзнымъ іратамъ, якъ заплаче-заплаче! Не знаю, якъ лишъ тѣ залѣзні штабы не потрѣсали.

„Иду, каже, заразъ.“ Глянувъ ще разъ у сині свої горы, притуливъ голѣвку икъ холоднымъ іратамъ, та й уже по нему. „Марку, кричу, Марку! Богъ зъ тобою, опамятай ся!“ А вѣнъ лишъ хлявъ на мене, якъ той явѣръ пѣдтятий.

Такъ розповѣдавъ не разъ старый гайдукъ, а слѣзы якъ горохъ котять ся на снѣдѣй ёго твари.

IV.

Пѣшла скоро поголоска и Волоськимъ повѣтомъ. Приѣхала стара, та й узяла дочку зъ собою. Да що зъ того, коли навѣть и нею собѣ не пѣзнае. „А ты хто?“ пытае тѣ у въ одно.

„Таже я твоя неня, дочко!“ голубить стара, умиваючись крѡвавыми слѣзѡньками.

Вона лишь покиває головкою: „Та ты менѣ не неня, каже, а дежь ты менѣ неня?“

Однои Недѣленьки рано и змыла ся сама, и зчесала ся сама и убрала ся сама, — да такъ уже гарно — навѣтъ и заквѣтчала ся! Стара вже не ходить по двору, та не молитъ ся Богу! — А чей Господь милый, каже, умилосердитъ ся и на мене грѣшну! А чей Матѣночка Христова помилує дитину мою нещасливу!“

А вона, сердешна, припала передь образами, мовь ангель якій молящій, саме проти вѡконця, а сонечко присвѣтило на личко єи бѣле-бѣлесеньке та на чоло ясне. А вона зняла ручки до матери: „Матѣночко, каже, ану припадѣте и вы та кажѣть менѣ „Отче-нашъ“ а я за вами казати-му.“

Стара припала та й приказала їй „Царю небесный“ и „Святый Боже“ а вона, сердешна, вже такъ красно та пильно говорить. Ажъ у Отче-наши зупинилась: „Ненечко, каже, (тай справляє пальчикомъ у вѡконце), охъ, матѣночко моя, адѣть-о-о-охъ-ненечко моя, любко! „Да Богъ зъ тобою, доню, голубить стара; таже тамъ нема нѣчо, сердце, нѣчо нема, аже у вѡконци, тамъ лишь отъ склѣвочка зъ квѣточками, зъ твоими квѣточками, душко!“

— А мѣжъ квѣточками мѡй Марочко! Адѣть, адѣть, ненечко, якъ вѡнъ мене мило кличе-выкликає. А якій же вѡнъ красный — охъ да якій же вѡнъ красный, ненечко моя! да якій же вѡнъ ясный та убраный... а на чолу єму зѡронька сіяє — ану дивѣть, ненечко; а такъ, що зѡронька?“

„Дитино моя дорога, дитино моя люба, просить мати, схопивши їѣ за ручки; Богъ зъ тобою — тамъ нема нѣчо!“

„Охъ! — скрикнула та й ухопила ся у сердечка — „иду милый, иду милесенькій мѡй, жди..“ та й пова-
лилась мамци своѡй на колѣна — безъ душѣ...

У два роки вѡддавала ся й Оленка. Господи, що за красива дѣвчина зъ неї вибралась, кровь та молоко. Але стара єї вже не силувала... „Иди, каже, доню, за кого тобѣ мило та любо, а я собѣ пѡду у манастирь, чей быхъ спокутувала грѣхи свои неспасеннїй. Да чи и простить менѣ Богъ, що я три душещѣ погубила?...

Такъ стара, бувало. А єї донечка вибрала собѣ молоденького слюсаря, легиника не то на всѣ горы та на всю Буковину, але и на цѣлу руску Украйну. Господи, що за речи вѡнъ роблювавъ! — Що кресы, що писто-
леты, що ножѣ, а що вже за топѡрчики мудрезнїй зсы-
павъ, то не найдеть ся вѣ свѣтѣ! И отсѣй порошнищѣ, що на менѣ, то вѡнъ робивъ. А ще хваливъ ся оногды, що має пѡти до Станїслава та на Марковѡмъ гробу хрестъ покласти, але хрестъ разъ такїй, абы вѣ свѣтѣ не було такого. Най ѡму Богъ допомагає, на що гадає.

VI.

Серце не навчити.

I.

Жили въ насъ въ горахъ два парубки-товаришъ, а що вже буйнй та хорошй собъ були, то й на папери не спишешъ, такй вже хорошй були сй два легинъ. А до того ще якъ уберуть ся бувало у кармазинъ та въ жи-
рованй порошницъ та стануть собъ гостинцемъ гуляти, то дѣвчата якъ-разъ усѣ у вѣкнахъ. „Що ты, дѣвко тамъ забула?“ кричить мати на весь ротъ, а донечку мовъ приковавъ до вѣкна. „Ненечко, охъ ненечко моя люба най хоть надивлю ся!“ А легинъ нашй мовъ не видять, що дѣвчата вянуть. Понасувають кресаки на мальованй свои брови, кинуть головы дъ горѣ, мовъ ли-
царѣ якй, возьмутъ ся поза шию та смѣють ся пищеч-
комъ зъ бѣдныхъ дѣвчатъ. А кресаки були въ тыхъ двоухъ парубкѣвъ такй, що кождый вартувавъ ретельно коло якихъ 500 сръбныхъ, коли не бѣльше: такого зо-
лота, павъ та червѣнчикѣвъ було на ихъ! Якъ бувало зустрѣнешъ ся зъ ними, то ажъ за очи вхопишь ся, такъ засіяють!

Вечеръ давъ Богъ тихій та милый, сказано, клечальнои Недѣлѣ. Гульки на базарѣ сёгодня не було, славне парубоцтво прохожалось гостинцями та сутками а дѣвчата позбѣгались у громадки, та яли вышниками спѣвати, щобы, знаєте, легинямъ жалю завдати, а вже нѣкому такъ, якъ симъ двомъ, що якъ ходять, такъ ходять попри ихъ ворота, и бокомъ на нихъ не глянуть. А мѣсяць такъ и сіяє понадъ горами, понадъ красными та высокими нашими горами!

„Чого ты такъ засумувавъ Василю?“ ставъ одинъ леґинь другого пытати; чи не болить тебе зновъ голова?“

„Або мене коли голова болѣла?“ каже другій.

„А учора, йдучи зъ Рѣжѣ, не болѣла тебе голова?“ Василь почервонѣвъ трохи, а за хвилику й каже:

„А якъ тобѣ у Рѣжи Гинцаришина Олена сподобала ся? Правда що козырь-дѣвка?“

„Дѣвчина на цѣлу Буковину“, каже Иванъ; гадаю за тыждень старосты слати“.

Василя мовъ на паль хто посадивъ бы. „И я гадаю, каже, старосты посылати.“

„Якъ собѣ братчику, любишь“, умкнувъ Иванъ та й стисъ плечима.

Василь ще дужче розсердивъ ся: „Таже“, каже, „оба чей зъ нею не оженимо ся?!“

„Оба, правда, нѣ, але я то знаю, що оженю ся зъ нею“.

„А чому ты, чому не я?“

„Тому не ты“, каже Иванъ, не тративши анѣ разъ доброй волѣ; „бо я старшій и дѣвка моя має бути!“

„Коли-жъ бо вона мене любить“, каже Василь, а самъ ажъ кипить.

„А я ѣв люблю“, каже Иванъ мовъ каманый.

„Або най такъ буде“, каже Василь, „якъ дѣвка пристане“.

„И такъ нѣ“. ставъ Иванъ зъ проволока говорити.

„Олена буде моя!“

„Хиба мене не буде“, кремснувъ Василь.

„На таке я заразъ пристаю“, вѣдвернувъ Иванъ смѣшкомъ; „ходѣмъ, та помѣряємо ся. Хто выиграє того й дѣвка буде“.

„Ходѣмъ!“ крикнувъ Василь.

„А чимъ, ножами чи пістолетами?“ пытає Иванъ.

„Чимъ хочь!“ верещить Василь, а „Олена буде моя!“

„Та вже побачимо“, рече Иванъ, „якъ намъ лицарське щастє послужить. Гайда!“

Пѣшли въ чагѣръ. Але доки на мѣсци стануть, скажу вамъ ще по словечку про ихъ.

II.

Иванъ и Василь, були се два багатырськѣ сыны изъ Соколїя.

Батьки ихъ були собѣ сусѣды, а вони товаришували собѣ ще зъ маленьку и страшне любили ся, — бувало нѣ кроку одинъ безъ другого.

Иванъ бувъ хмурный, неввѣчливый и дуже фудульный, бувало и гуляти не хоче; а коли пѣде на базаръ, то лишъ про Василя, щобы де-що не попацивъ, бо Василь, знаєте, бувъ опалистый, та швидкій, мовъ та поломѣнь у печи, а якъ бувало розсердить ся, то гатить топѣрцемъ, не пытає чи голова, чи руки, чи ноги. Багато вѣнь уже бѣды зъ-за сѣго мавъ, а якъ-бы не Иванъ, то хто знає, що бувъ бы ще пацивъ, а такъ Иванъ уже ёго пантрує, якъ око своє въ головѣ. Хоть Василь

силъ похопить ся бывало, щобы кого по своему попобити, то Иванъ уже вырве ёму залѣзною своєю рукою топорецъ зъ рукъ, а ёго возьме силою та поведе домѡвъ. Але-жь бо й Иванъ, знаєте, не бувъ зъ тыхъ святихъ. Якъ бывало возьме собѣ що въ голову, то гадає, що таки на ёго мусить бути, абы не знати що, — дуже упертый бувъ. Лишь за тѡлько ёго хйба можна пофалити, що за правдою бывало ажъ гине, ажъ топить ся. Умерла разъ на Соколю бѣдна вдова, а шестеро дробнымъ сиротамъ не лишила нѣчого, якъ однимъ-одну коровину, та й тои не стало.. Иванъ каже до тата: „Дедю, дайте менѣ одну корову!“

„А тобѣ на-що?“ пытає старый.

„Вамъ не пытати, на-що. Коли маєте дати, то дайте, а нѣ, то не допытуйте багато“.

„Возьми собѣ сыну!“ каже старый. Иванъ займивъ корову сиротамъ.

Ще одно вамъ розкажу.

Тримавъ на рѣцѣ одинъ жидъ красный лужокъ, а Иванова сестра позбирала однои Недѣлѣ усѣ дѣвчата, та гай на той лугъ у квѣтки; але жидъ возьми та пѡшли своихъ посѣпакѡвъ, щобы дѣвчатъ грабувати. Отъ постягали зъ нихъ ба спиночки, ба коралѣ, ба монества, ба поясы, ба баюры, доста того: посмѣшили дѣвчатъ. Одокія прибѣгла домѡвъ безъ спинки, плаче, голосить, каже, що пѡде топити ся, а Иванъ смѣеть ся: „Такъ тобѣ треба“, каже, „най тобою не носить по жидѡвськихъ лугахъ, коли й въ лѣсѣ й на нашѡй царинѣ в цвѣту доволѣ.“

Иванъ мавъ чисте серце, якъ одинъ чистый діяментъ; гнѣву и зависти не було въ нѣмъ за макъ-зерно. За отця-матѣрь бувъ бы й гадинѣ въ очи штрикъ,

а побратима свого Василя берѣгъ, якъ око въ головѣ, ажъ доки не нагабало ёго то нещасливе коханѣ, що вже не одному чоловікови вѣку укоротило.

III.

У нашому чагорѣ є красна, велика поляна, покрита шовковою травою та усѣлякими цвѣтами: тутъ нашѣ парубки поставали.

„Стрѣляй;“ каже Иванъ.

Василь стрѣливъ. Лишь фоя посypала ся зъ ялицѣ а Иванови нѣчого не стало ся.

Иванъ засмѣявъ ся, звѣвъ скалки, пистолля загримѣло, а зъ Василевого лѣвого плеча почурѣла кровь по тоненькѣй сорочцѣ рантуховѣй, що сестричка усѣма шовками та загѣрѣськими лилиточками повишивала.

Иванъ затокъ пистоля за ремѣнь, а самъ пѣшовъ до Василя, — слеза ёму въ очахъ закрутила ся. — „Видишь брате“, каже, „треба намъ сѣго було?“

„Завяжи менѣ руку“, каже Василь, сперши ся на дерево, — „бо починаю ослабати“. А кровь, бачите, такъ грає косицями! Иванъ здоймивъ собѣ боржій шовкову хустку зъ шиѣ, приклавъ лѣсової губки до раны, та й завязавъ. „Ходѣмъ“, каже, теперъ до-дому, я тебе вѣдведу“.

Пѣшли мовчки. Але не далеко хаты каже Василь: „Олена теперъ твоя!“

„А вже-жъ“, каже Иванъ, „по лицарському праву моя.“

„Я безъ неї не можу жити, брате Иване!“

А се такъ жалѣсливо промовивъ, що ажъ трохи не сплакавъ. Иванъ стисъ плечима.

„Попрощаймо ся, брате“, ставъ Василь далъ казати, а слёзы ёму якъ градъ горячій по твари покотили ся, — „попрощаймо ся. братчику! Двадцять рокѣвъ дѣлили ся мы лихомъ и добромъ, двадцять рокѣвъ берѣгъ ты мене, якъ свою душу. Дяковать тобѣ, братчику. Прощай мене!“

Обняли ся, поцѣлювали ся, сплакнули, тай розѣйшли ся, За Василя нѣхто бѣльше не чувъ, пропавъ, якъ пѣдъ землю впавъ. Однѣ казали, що втопивъ ся, другѣ казали, що пѣшовъ у опрышки, ба деякѣ казали навѣтъ, що приставъ до угорського вѣйска. Будемо видѣти; а тымъ-часомъ ходѣмъ до старой Гинцарихи.

IV.

Федора Гинцариха була собѣ багачка на все село, але не сидѣла вона въ селѣ, тѣльки у потоцѣ, у Рѣжи. Мала вона тамъ побитѣ хаты, та й мешкала собѣ, мовъ яка вельможна. А дочка въ неи, дочка! — чорноброва, кароока, а на личку, мовъ полошинська рожка молоденька. Стара бувало дуе на неи, якъ на дорогій камѣнь; де коралѣ краснѣ, де уставки мудрѣ, де киптарѣ уписаны, де поясѣ славны — Олена все дѣстала. Стара убере ѣъ бувало якъ ляльку, тай посадить пѣдъ образы коло вѣконця: „Тутъ тобѣ донечко“, каже, „сидѣти, а не коло печи вештатъ ся; личенько згорить.“

Але полювали разъ надъ Рѣжею два леѣгинѣ: Иванъ и Василь, „Е що!“ каже Василь до Ивана; „годѣ! ходѣмъ домѣвъ; щось менѣ сѣгодня не йде пѣдъ крѣсъ“.

„Ходѣмъ!“ каже Иванъ, та й пѣшли. Але не учили ся вони ще въ потоцѣ, ажъ тутъ здоймивъ ся вѣтрець, звѣявъ хмарку до хмарки, та й нѣ зъ сѣго нѣ зъ того ставъ дощикъ росити. А нашѣ стрѣлцѣ навѣтъ безъ сердаковъ.

„Що робити-мемо?“ пытає Василь.

„Хиба повернѣмъ до Гинцарихи, та пересидимо, заки дощикъ перейде“, каже Иванъ.

Повернули. Стара переймила ихъ любенько, бо зъ роду щира була, а часомъ, то любила й забавити ся. Нашѣ легинѣ не були вѣдъ того.

Але тутъ инше стало ся. Олена, скоро побачила Василя, то ажъ увяла, якъ та квѣточка на сонци, а Иванъ, узрѣвши Олену, ажъ упрѣвавъ. Отъ таке то тутки подѣяло ся, та й то за одну минутку.

Дощикъ попѣйшовъ трошки та й ставъ. Небо зновъ чисте стало, якъ зеркало, горы дышуть усѣма запахами, — красно, любо, мило.

Парубки попрощали ся, пѣшли, а удова ихъ выпровадила ажъ за ворота. „А що“, пытає жартикомъ, — „котрый зъ васъ шле старосты?“ Леинѣ усмѣхнули ся, подякували старѣй, та й пѣшли мовчки Рѣжею. Сказали собѣ добра-ночь та й розѣшли ся. Се дѣяло ся въ Суботу.

V.

Въ Недѣлю стрѣляли ся нашѣ парубки, а въ Понедѣлокъ, знаєте, бувъ у Гинцарихи молодшій братъ Василѣвъ, та й давъ Оленѣ знати, щобы вона на ёго надѣѣ не мала. „Мы“, каже, „зъ Иваномъ мѣрялись: я програвъ, а ты будешъ Иванова. Але не забувай ты про

того Василя, — ты ёго ще колись побачишь, а симъ часомъ бувай здорова!'

Посланецъ лишень сказавъ свое та й пошовъ, а Олена въ плачь, у голосъ: „Охъ Васильку мѡй! охъ Василечку мѡй! охъ Василеченьку мѡй!“

„Годъ, годъ, любко моя!“ каже стара, а сама такъ и журить ся! „Годъ, донечко моя, бо головка болѣти-ме, та ще на личку менѣ змарнѣешь, — годъ щебетюшечку моя!“

„На-що менѣ красы, на-що менѣ личка мого румяного, коли Василечка нема? Охъ, вайло! вайло!“

„Бѣдо моя бо зъ тобою, дѣвко!“ стала стара на-рештѣ сердити ся; — „або Иванъ може не красчій вѡдъ Василя, або може не однакѣ багатырѣ?“

„Та що менѣ зъ того усѣго, коли не любый!“

Отъ такъ сумувала Олена цѣлый тыждень, навѣтъ и до церкви въ Недѣлю не йшла, але вымкнула въ городъ стебелце васильку, сѣла собѣ пѡдъ калину та й въ одно плакала та тулила-пригортала зѣлле до своего горячого серденька.

Пѡдъ полудне летить служниця, що за ворѡтьми стояла, що духу въ хату: — „Газдыне“, каже, „до насъ старосты йдуть!“

Стара шурхнула зъ постелѣ въ клѣтъ, щобы хоть перебрати ся, бо зъ журы за дочкою павѣтъ не перебирала ся сѣгодня, — а сама вже така рада, Господи! „Що-жь?“ гадає собѣ: „вѡддамъ мою одиначку за хорошого парубка, то й минеть ся єи туга“. Пѡшла въ хату. Старосты привитали ся, поцѣлювали ѣѣ въ руку. „А радѣ гостямъ, панѣ маточко?“

„Добрымъ людямъ хто-жь не радъ бы?“ каже стара. — „А яка щаслива година васъ принесла?“ а сама сѣла собѣ въ образы.

„Принѣсь насѣ, панѣ-маточко, сивый кѣнь до васѣ на поклѣнь.

Вѣдѣ князя молодого

До двора золотого.“

А самѣ уклонились тричи. Стара заразѣ пристала, дѣньки навѣтъ не пытаючи. Хотѣла-не-хотѣла бѣдна Олена, подавала у вечерѣ рушники, а въ зимѣ вѣдограло ся й весѣля.

Привѣзъ Иванъ свою молодую жѣнку до себе, а сидѣвъ вѣнь далеко у верху. Що вже ёго старѣ не тѣшили ся, Господи! Коли-бѣ були могли, то бы были свою молодую невѣстку въ образы посадили, та якъ до святой молили ся: такъ ѣѣ любили, — але що-жѣ? Олена якъ сумує, такъ сумує. Бувало лишѣ выйде въ садочокъ, вымче стебелце васильку, та й пестить коло серденька, тѣлько ѣѣ и радости було. Або сяде бувало пѣдѣ запашною крѣслатою ялицею, та якъ зачне спѣвати! Ажѣ пташка въ лѣсѣ втихне, слухаючи ѣѣ, такѣй тото голосочокъ мала. Спѣває и плаче, а сама сердешна блѣда, блѣда!

Иванъ бувъ и доси неввѣчливый, а теперь ще гѣршѣй ставъ, мовѣ крыга леду студеного; нѣ доброго слова зѣ ёго не почути, нѣ рады, нѣ порады. Отъ хибѣ тѣльки въ ёго розрывки було, що стане бувало пѣдѣ яворомъ на обочи, та придивляеть ся свѣту божому. Отъ тогдѣ нѣбы трохи повеселѣшає, ты-бѣ сказавъ, той чистый полонинскѣй вѣтерѣ тугу ёго розвѣявъ, або передѣ сонечкомъ яснымъ, що у синыхъ высокостяхъ сѣяло, горе ёго розтопилось, и, якъ вѣщунъ нашѣ любый каже,

Сховало ся у серцѣ лихо

Якъ звѣрь у темному гаю...

А въ хатѣ, сяде собѣ кѣнци стола, зѣпреть ся на руку, засумує, потемнѣє, а далѣ якъ устане, якъ уда-

рить ся по полахъ руками, якъ здохне тяженько, та й вийде, мовъ п'яний, на двѣрѣ. А стара ненька плаче: „Сынку, Иванчику мѡй золотый, чому ты такій нещасливый? Знала я тобѣ станѣ козацькій дати, та не знала я тобѣ доленьки впрохати!“ Такои стара бувало заводити, а невѣсточка єи прехороша сидить собѣ въ городчику, та стебелце васильчику до серденька горне.

VI.

Давъ Господь и Николая святого дѡждати ся. У насъ храмъ. А красно та любо на божому свѣтѣ! Пташки щебечуть, що чоловікъ ажъ самъ себе не чує, зелені лѣсы ялинові позацвѣтали та припорошили шовкові травы мовъ золотымъ макомъ. Цвѣты та цвѣты, цвѣты та цвѣты, та запахи, та радости, а Путилѡвка рѣчка бренть по бѣлому кам'яню, ты-бѣ гадавъ, що сръбло розсыпалося та задзвенѣло. Мило, весело, — лишъ у Ивановѡй хатѣ сумъ, мовъ у домовинѣ. Стара куды кинець ся, плаче: „Сынку мѡй, Иванчику мѡй! иди“, каже, „хоть до тещѣ на храмъ, може межі людьми розважишь ся. Иди любчику мѡй!“

„Пѡду!“ каже Иванъ, а самъ ажъ чорный, такъ змарнѣвъ. „Пѡду, збирай ся жѣнко, пѡдемо обоє!“

Зѡбрали ся, пѡшли. Стара выпровадила ихъ ажъ у плай, вернула ся, плаче. А далѣ якъ припаде до образѡвъ, якъ стане поклоны бити, якъ стане рустити! „Господи!“ каже, „Господи милосерный! коли нема вже моѡй дитинѣ лѣпшого талану, то волѣю я єго поховати, легче менѣ буде!“ Кроваві слѣзы почурѣли зъ темныхъ єи очей. А молоді идуть собѣ плаемъ, нѣ чичиркѣ. А пташка такъ щебече гасмъ, ажъ просить: „Спѣвайте,

спѣвайте, люде, зъ нами! Дивѣть ся, якъ красно давъ Господь милосерный — спѣвайте!“

А квѣточки, щѣ краємъ процвитають, собѣ просять: Любѣть ся, обнимѣть ся, люде! Обгорнѣть ся чистою любовю отъ якъ мы!“ а самѣ пригорнуть ся одна до одной, мовь справдѣ вони обѣймають ся. А бжѣлка малесенька гуля та гуля собѣ плаємъ, та въ одно гуде: „Ану люде, ану подивѣть ся на мене! Адѣть, я зъ кождою чѣчки мѣдъ збираю; збирайте-жь и вы: свѣтъ сесѣ солоденькій, — збирайте!“ А кобылечка невеличка собѣ выспѣвує та выгукуює въ зеленѣй травѣ: „Ану, люде, ану! годѣ журить ся: ану лишѣ погуляточки, погуляточки по свѣтови божому, отъ якъ, та отъ якъ!“ а сама ажъ пѣдскочить собѣ, якъ зновъ заспѣває, ажъ дзвонець-звѣла у травѣ зашумить!

Иванъ повеселѣшавъ трошечки. „Олено, сердце!“ каже, „коли нема менѣ вѣдъ тебе нѣ словечка любого, то заспѣвай хоть!“

Вона заразъ и завела:

Гей засвѣти мѣсяченьку,
Да и ты, зоре ясна!
А въ лузѣ, въ лузѣ,
У лузѣ пшениця:
Тамъ дѣвчина прекрасна!

Пшениченьку дожинає,
Та у гору поглядає;
Гей чи високо,
Та чи далеко
Сивый соколъ пѣдлѣтає?

Лѣтає вѣнь да лѣтає,
 Въ кватирочку зазирає:
 Гей сѣю руту,
 Да сѣю руту, —
 Гой подай мила руку!

Рада-бъ тобѣ ручку дати,
 Та боронить стара мати:
 Узяла мати
 Нелюба до хаты,
 Годѣ рученьку дати.

Да вѣдсунь ся моя люба
 Да вѣдсунь ся вѣдъ нелюба!
 Зайду я зъ луга,
 Та забю нелюба,
 Да якъ того голуба!

Ще голосочокъ прекрасной сеи спѣванки вѣдбывавъ ся гаємъ, ты казавъ-бы, кожде дерево спѣвало зъ безталанною молодичкою, ажъ тутъ цупъ! Василь стоитъ передъ ними. Увесъ у золотѣ, а самъ красный, красный! — ще красчій, якъ бувъ, лишь що поблѣдъ трошки на личку. За ремнемъ пистоллета та насажувані ножѣ. — Молодї стали. Василь протягъ руку: „Якъ маєшь ся, брате Иване? здоровъ?“

„Здоровъ, славить Бога! а ты?“

„Здоровъ, друже мѣй“. Та й поцѣлювали ся.

„А се де ты до теперъ бувъ?“ ставъ Иванъ пытати.

„Бувъ я, пане-брате, въ Угорщинѣ въ опрышкахъ; старшувавъ на сто хлопцѣвъ, — гадавъ, забуду своє кохання. Годѣ! Теперъ вернувъ до тебе, довѣдатись, якъ живешъ. Значно по тобѣ, що не щасливо. А Олену пѣ-

знавъ-бы хто сёгодня, що то вона? Не коротай, пане брате, вѣку молодого: вѣдай вѣ менѣ!“

„Жартуешь, Василю!“

„О — я вже давно забувъ, що тото жартъ!“

Я на правду кажу: вѣдай менѣ Олену!“

Иванъ засмѣявъ ся, а въ Василя уже й нѣжъ въ рукахъ блиснувъ. Иванъ выхопивъ и собѣ нѣжъ пустили ся одинъ на одного, мовъ тѣ тигрисы молодѣ. — Страшно було дивити ся, якъ вони бороли св, довго не пѣзнати було, чѣй верхъ; ажъ тутъ пистолля: гримъ!! Кровь брызнула у три косицѣ. Василь поваливъ ся до землѣ, а Олена мовъ нежива на ёго. Якъ оба товаришѣ бороли ся, то вона выхопила своему чоловѣкови зъ за ремня пистолля, та хотѣла ёму въ груди, але чи вѣй дуже рука трясла ся, чи що: не трафила свого чоловѣка, але Василя — а Иванъ усе те видѣвъ.

Упавъ Василь та й лежить. Иванъ схиливъ ся, здоймивъ ёго на руки та й заплакавъ. — Братику, братику мѣй рѣднѣй! мы оба нещасливѣ!“ А Василь анѣ ворухнеть ся. Добре утранила. — Пообтеравъ ся далѣ Иванъ, узявъ товариша на руки, занѣсь у чагѣръ, та й накрывъ зеленымъ вѣттямъ ялиновымъ.

„Въ опѣвночи“, каже, „я прийду, та тебе поховаю. Ходѣмъ жѣнко!“

Пѣдъ полудне стали у старои Гинцарихи, тихо, гей-бы нѣчого не було; сорочка на Иванови, закровавлена трохи, бѣльшь нѣчого.

VII.

Гостей повнѣсьнѣка хата, — а хата въ Гинцарихи була нова, простора, — музики грають а нашѣ моло-

дята сидять собѣ за столомъ, сказано, у тещѣ. — Олена бѣла, бѣла, мовь та стѣна, а Иванъ такий веселый, що зъ роду ёго нѣхто може такого й не бачивъ. Стара теща лишь повертаєть ся у хатѣ, да въ долошки плеще, така рада: „Зятеньку, дитино моя люба, голубе мѡй сизый! а отъ-це чого тобѣ сорочечка покрѡвавлена?“ А сама хоче мовь то обтерати приязными своими рученьками.

„Лишѣть, нене!“ каже Иванъ; „не обтирайте! се кровь зъ ясного молоденького сокола“. „Убивъ сокола, та й пѣря намъ не принѣсь, щобы мы собѣ кресаки пообтыкали“, стали другі парубки казати, що тамъ у храму були.

„Пытайте жѣнки!“ промовивъ Иванъ грѡмко, а самъ ажъ пѡдекочивъ; „пытайте фѣ, чому вамъ пѣря не намыкала; не я убивъ сокола, а вона“.

Олена встала, та хоче виходити зъ за стола.

„Сиди, анѣ рушь!“ крикнувъ Иванъ.

Стара въ плачь. „А отъ-це“, каже, „я тобѣ мою донечку на тото дала, щобы ты такъ зъ нею обходивъ ся? Охъ головко моя нещаслива! охъ дитино моя безталанна!“

Иванъ обернувъ ся до парубкѡвъ: „Позвольте браття, най вамъ одну казку скажу“.

Иванъ ставъ розказувати за якихъ двохъ парубкѡвъ-товаришѣвъ, якъ вони одну дѣвку оба полюбили, якъ вони зъ-за неї стрѣляли ся, якъ одинъ пѡшовъ у опрышки — геть, геть розповѣвъ усю свою долю, нѣбы то вѡнъ якої казки каже, а нарештѣ обернувъ ся до своєї тещѣ: „А що вы, нене, казали бѣ зъ такою жѣнкою учинити?“ (що нѣбы на свого чоловѣка стрѣляє.)

„Я бы такѡй жѣнцѣ казала вѡдъ разу голову врубати, якъ тѡй гадинѣ, безъ суду, безъ права.“

Топорець лишь блиснувъ, а Оленина голова поко-

тила ся по столови. Иванъ штрикъ черезъ стѣлъ. Пропавъ.

VIII.

Нѣчь ясна була та тиха, мѣсяць сїявъ середъ неба зорѣ плакали, а Иванъ копавъ у чагорѣ грѣбъ, стоявъ надъ нимъ, та й думавъ. Далъ нарубавъ самымъ тымъ топѣрцемъ, що своѣй жѣницѣ голову стявъ, зеленого вѣття смерекового, выстеливъ яму, розкрывъ Василя, зложивъ легесенько до гробу, поплакавъ надъ нимъ, а вѣдтакъ поклавъ те пистолля, що єго застрѣлило, а друге, що зъ єго разъ въ лѣсѣ на мѣру стрѣлявъ, товаришови на груди, та й промовивъ: „маєшь“, каже, братчику, памятку на вѣки! Я не забарю ся!“ Накрывъ єго зновъ зеленымъ вѣттямъ, засыпавъ яму, та й пѣшовъ. Третєи днини вытягнули єго рыбарѣ ажъ коло Тюдева*) зъ Черемошу, та й дали старѣй знати, щобы йшла ховати свого единчука. Не прїйшла стара мати якъ учула, такъ и впала на порозѣ безъ душѣ. Лишь сестричка Одокїйка побивала ся надъ братчикомъ, а старый дедикъ дававъ порядокъ дома.

Господи, що плакали парубки, якъ Ивана до гробу спускали! Але я сѣго не запамятавъ, бо то ще тогдѣ дѣяло ся, якъ Буковина волоська була. Отъ що чувъ вѣдъ другихъ, те й вамъ розповѣвъ.**)

*) Тюдѣвъ, село надъ Черемошомъ, на галицкѣмъ боцѣ, близько мѣсточка Куты.

**) Ся повѣсточка помѣщена въ часоп. „Вечерницѣ“ р. 1863, а повѣсть I. выдана въ Чернѣвцяхъ р. 1885, наклад. часоп. „Буковина“. II. III. IV. и V. выдавъ р. 1876 въ Кїевѣ П. Мих. Драгоманѣвъ.

Слова малозвѣсні.

Абшитъ = Abschied (увѣльнене зъ вѣйска).

бришкати = брыкати.

бадикъ, бадѣкъ = старшій братъ.

баюра = бая = сердакъ.

варе = ist das möglich?

вайло (охъ вайло) = ахъ!

головництво = убійство (Mordverbrechen).

гирба (herba) = тютюнъ.

дядикъ = отецъ.

дѣ! (дя) = дя! въ мовѣ дитячѣй.

Закладъ (поле) = облѣгъ.

киптаръ = коротенькій кожушокъ безъ рукавѣвъ.

кресакъ }
крисаня } = капелюхъ гуцульскій.

крѣсъ = стрѣльба, ручница.

келефъ (келепъ) = палиця зъ топорикомъ (топорецъ).

кучма = шапка зъ футромъ (Pelzmütze).

клѣтъ = хата комора.

лелѣ (матроно) = мамусенько!

лелиточка = Rauschgold = позлѣтка.

Лячина = Галичина.

зъ ляцкого боку = зъ Галичины.

мальфѣвница = вѣдьма.

матбути, мабѣтъ = мабути = має бути.

невѣдѣ = сѣть.

плай = стежка лѣсна.

парть = щасте.

поляна = freies Feld, Waldlichtung. = вѣлье мѣсце се-
редѣ лѣсу.

пацити = посповати, наробити лиха.

розвѣдѣ дати = розвѣдати, залагодити.

русти = рыдати, закрычати.

сердакъ бланеный = mit Pelz belegt. = сѣракъ выложе-
ный кожухомъ.

свестіѣ = нѣчна гулятика.

склѣвочка, (скливка), glasartige Lochmuschel, судина,
склянка.

сорочка рантухова = с. зѣ тонкои тканины.

сухозолото = Goldfaden. = золота нитка.

тобѣвка = кишень, ворокъ, мошонка.

тривокъ = житѣ (въ супружествѣ).

троюда = забіяка.

фезъ = завѣй жѣночій.

хвоя, фоя = Art eines Nadelbaumes = рѣдѣ ялицѣ.

царина = Wiese, Weidefeld = пасовиско.

чагѣръ = Gebüsch = хащѣ.

чирчиковій = кошенильно-червоній.

шипъ = фляшка.

штрикати = stechen = трупчати.

ширинка = хустина, платокъ.

ЗМЪСТЪ,

	Сторона
Днѣстровъ крутъ	1
Стрѣлецъ	16
Побратимъ	24
Три якъ рѣднѣ братья	31
Хто виненъ ?	54
Серце не навчити	62
